

ŽILINSKÁ DOHODA 6. OKTÓBRA 1938

VALERIÁN BYSTRICKÝ – BARBARA PÍSECKÁ

BYSTRICKÝ, V.: The Žilina Agreement of 6 October 1938. *Vojenská história*, 10, 4, 2006, pp 77 – 108, Bratislava.

Published documents show a statement of the Government of Czech politicians concerning talks in Žilina on 6 October 1938, positions of Slovak politicians etc. They prove attention, which was paid to development of events in Žilina by state authorities, because in the town there worked separately, without any coordination the police bodies of the Provincial Office as well as the Deputy Commander of the Provincial Gendarme Command in Brno. The author states that principles and demands covered in agreements adopted in Žilina on 6 October 1938 regardless of political circumstances, in which they emerged, created a ground of political subjects in Slovakia for the future and it was not important if they were for the Agreement or not.

Military History. Slovakia. 1938. Žilina Agreement 6 October 1938.

Dvadsaťročné spory o slovenskej otázke, o jednom alebo dvoch národoch, samobytnosti slovenského národa, politickom, štátnom, etnickom československom národe a dualizme sa postupne v druhej polovici 30. rokov, a najmä v súvislosti s hrozbou nacistickej agresie, stupňovali, stávali sa vyhrtenejšie a radikálnejšie. V roku 1938 prakticky všetky politické subjekty na Slovensku, bez ohľadu na to, či išlo o slovenské alebo o slovenské časti celoštátných strán, požadovali zmenu postavenia Slovenska v republike. Vo väčšine prípadov sa argumentovalo tým, že dôjde k zlepšeniu česko-slovenských vzťahov a posilneniu republiky. Išlo o široký diapozón názorov a predstáv od požiadavky decentralizácie, administratívnej autonómie až k federalizácii štátu. Politické subjekty ani významnejší jednotlivci približne do obdobia konferencie štyroch veľmocí v Mníchove (29. 9. 1938) nevyzdvihovali verejne alebo neoficiálne požiadavku samostatného slovenského štátu¹. Vznikli predstavy a viedli sa rokovania (HŠLS) o možnosti upraviť postavenie Slovenska formou autonómie v rámci Maďarska v prípade rozbitia republiky. J. Tiso dopoludnia 29. septembra 1938 hovoril s E. Benešom o riešení slovenskej otázky v rámci ČSR, pričom prezident, okrem iného, akceptoval aj jeho požiadavku zriadiť Ministerstvo pre správu Slovenska. Súčasne v ten istý deň o 19.00 h odovzdal spolu s K. Sidorom poľskému vyslancovi v Prahe K. Papéemu „Deklaráciu“, v ktorej sa hovorilo o možnosti utvorenia „nezávislého slovenského štátu s poľskou garanciou“². Začiatkom októbra 1938 (2. – 6. 10. 1938) sondoval z poverenia J. Tisa vo Varšave a v Budapešti J. Farkaš postoj týchto štátov vrah k vyhláseniu samostatného slovenského štátu v prípade hroziaceho rozpadu Česko-

¹J. Tiso: „Verejne sa osvedčujem: My sme neboli za bývalej republiky za samostatný slovenský štát. Hovorím to otvorene. Bol by falšovateľom histórie, kto by tvrdil opak. My sme to boli, ktorí sme Jehličku biľagovali za zradcu, lebo sa o to usiloval. Je to historický fakt. Za to sa nemá nikto hanbiť. My sme to s autonómiou v rámci ČSR mysleli úprimne. Záujem štátu sme však podriaďovali záujmom národa.“ *Slovák* 12. 9. 1943; TISO, J.: *Prejavy a články II (1938 – 1944)* Ed. M. Fabrícius, K. Hradská. Bratislava 2006, dok. 301.

²LANDAU, Z. – TOMASZEWSKI, J. *Monachium 1938*. Warszawa 1985, s. 486;

slovenska.³ Odhliadnuc od právnej stránky posudzovania uvedených predstáv alebo koncepcií, išlo o nekompetentné, politicky naivné úvahy neskúsených politikov neuvažujúcich o dôsledkoch a precedensoch takýchto krokov. Svedčil o tom fakt, že veľmi rýchle zapadli do zabudnutia a poľskí predstavitelia na návrhy HSLS ani nereagovali.

V procese vyvrcholenia československej krízy narastal tlak na riešenie slovenskej otázky. Napriek spomínaným návrhom HSLS, vzniku predstavy samostatného štátu medzi príslušníkmi radikálneho krídla ľudovej strany po mníchovskej konferencii, postupne prevládali predstavy uzavrieť problém štátoprávneho postavenia Slovenska v rámci republiky. Dokazoval to už projekt národnostného štatútu na jar a v lete 1938, návrh ľudovej strany z 5. 6. 1938 na federáciu štátu, obdobný návrh Slovenskej národnej strany z augusta 1938, návrh E. Beneša z 22. 9. 1938 na úpravu vzájomného pomeru medzi Čechmi a Slovákmi, ako aj rozhovory zástupcov slovenských, resp. politických strán zo Slovenska v Prahe 29. a 30. 9. 1938. Navyše koncom septembra, resp. začiatkom októbra, väčšina strán a politikov akceptovala štyri body prednesené J. Tisom v Prahe na spomínaných rokovaní slovenských politikov; uznesenie všetkých politických strán o individualite slovenského národa, zákonnou normou zabezpečiť slovenčinu ako úradný jazyk na Slovensku, utvoriť slovenský snem s primárnou zákonodarnou mocou a zriadiť Ministerstvo pre správu Slovenska.⁴ Bol to praktický program, ktorý v určitej obmene rezonoval v politike ľudovej strany od polovice 30. rokov a jeho realizácia nepredpokladala revíziu ústavy. Už pred mníchovskou konferenciou akceptoval tieto požiadavky prezident (dok. č. 5) a 3. októbra 1938 (dok. č. 1) o nich z iniciatívy E. Beneša začalo rokovať prezídium ministerskej rady. V rámci dlhšie pripravovaného ultimáta a populistckej hrozby podania demisie ich predniesol ešte 4. októbra 1938 M. Černák (dok. č. 4), keď zdôvodňoval svoju demisiu. Vláda schválila 5. 10. 1938 všetky štyri požiadavky medzi 13. a 14. h (dok. č. 10). Avšak toho istého dňa po 18,45 h už súhlasila s tým, že je nutné rokovať s ľudovou stranou na základe jej návrhu z 5. 6. 1938 (dok. č. 11), ktorú alternatívu v ranných hodinách schválili aj predsedovia československých politických strán a predseda poslaneckej snemovne a predseda senátu. O tomto rozhodnutí informoval predseda vlády J. Syrový do Žiliny J. Tisu už večer 5. 10. 1938.⁵ Vláda súhlasila s obsahom Žilinskej dohody a úpravou štátoprávnych zmien tak ako to požadovala ľudová strana, skôr ako sa na nich dohodli zástupcovia slovenských politických strán. Rovnako sa snažila presvedčiť predstaviteľov politických strán na Slovensku, hlavne agrárnikov, aby uzavreli dohodu s HSLS podľa požiadaviek ľudovej strany. Nateraz sa nedá jednoznačne a presne určiť, kedy sa ľudová strana vzdala štyroch požiadaviek, pôvodne prezentovaných J. Tisom prezidentovi a na poradách slovenských politikov v Prahe 29. septembra 1938 a rozhodla sa presadzovať na túto dobu maximálny program podľa svojho návrhu z 5. 6. 1938,

³RYCHLÍK, J.: Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914 – 1945. Bratislava 1997, s. 325-332. List J. Farkaša A. Machovi, napísaný po roku 1968. Obsah listu je problematický, okrem iného aj preto, lebo autor tvrdí, že pri rozhovoroch vo Varšave, kde nevie ani s kým na ministerstve zahraničných vecí rokoval, „dospel k záveru, že úradné kruhy poľské nemajú kladné stanovisko k prípadnému osamostatneniu sa Slovenska“. Hodnoverné pramene potvrdzujú opak a 4. 10. 1938 panovala v ministerstve predstava, že „teraz už nemožno presadzovať koncepciu pripojenia Slovenska k Maďarsku, ale treba postupovať v smere nezávislého Slovenska a poskytnúť mu garancie so všetkými atribútmi“. DEÁK, L.: Hra o Slovensko. Bratislava 1991, s. 195; Diariusz i teki Jana Szembeka (1935 – 1945). T. IV. Ed. J. Zaránski. London 1972, s. 228. V telegrame štátneho podtajomníka ministerstva zahraničných vecí J. Szembeka poľskému vyslancovi v Prahe K. Papéemu 5. októbra 1938 sa k tejto otázke píše: „F.(arkašovi) sme vysvetlili, že Slováci by v prípade ak by začali ozbrojený boj o svoju nezávislosť mohli rátať s diskretnou materiálnoú pomocou z našej strany. F.(arkaš) zmenil svoj plán. Odletel do Viedne cez Budapešť, aby tam zmobilizoval slovenských emigrantov“. Archiwum Akt Nowych, f. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, film č. B 21 697. Za materiál ďakujem PhDr. D. Segešovi.

⁴Archív Národného múzea, Praha, f. I. Dérer, šk. 8, rukopisné poznámky; ČARNOGURSKY, P.: 6. október 1938. Bratislava 1993, s. 85; V podstate rovnaké požiadavky uplatňovala HSLS aj pri rokovaní o vstupe do vlády začiatkom roka 1938. Reč senátora Dr. Karola Mederlyho, povedaná v senáte 9. marca 1938 v debate o vyhlásení predsedu vlády. Bratislava 1938, s. 17-18.

⁵Národohospodár Peter Zaťko spomína. Liptovský Mikuláš 1993, s. 63.

t. j. cestou zmeny ústavy. Zrejme definitívne sa tak stalo 5. 10. 1938 dopoludnia, aj keď podmienky pre takéto rozhodnutie sa začali rysovať od Mníchovskej dohody a jej dôsledkov na vnútorný vývoj a medzinárodné postavenie republiky. Z dokumentov nepriamo vyplýva, že J. Tiso v prvých októbrových dňoch považoval za možné presadiť návrh autonómie z júna 1938 a usiloval sa dosiahnuť tento cieľ bez ohľadu na postoje prezidenta, resp. vlády. Považoval pozície strany za také silné, že mohol jednoznačne formulovať na túto dobu maximálne požiadavky ľudovej strany. Viacerí činitelia strany, K. Sidor a A. Mach aj prostredníctvom a v spolupráci s M. Černákom vyvíjali na vládu nátlak, ale z publikovaných dokumentov vyplýva, že menovaný bol len nástrojom v rukách časti politikov ľudovej strany, o čom svedčí jeho opakované nastoľovanie pôvodných štyroch požiadaviek, a nie presadzovanie ďaleko radikálnejšieho programu z 5. júna 1938.

Žilinská dohoda zo 6. 10. 1938 vyjadrovala snahu slovenských politických strán a politikov uzavrieť slovenskú otázku vzájomnou dohodou a v čo najkratšom čase. Okrem toho prispelo k jej rýchlemu riešeniu tiež nebezpečenstvo ohrozenia územnej celistvosti Slovenska, snaha postupovať spoločne proti teritoriálnym požiadavkám Maďarska a nedopustiť rozbitie republiky. Súčasne došlo k oslabeniu pozícií vládnucich českých, resp. československých elít v dôsledku Mníchovskej dohody, čo utváralo podmienky na vystupňovanie politických a mocenských ambícií ľudovej strany. V niektorých kruhoch panovalo aj presvedčenie, že výmenou vládných garnitúr a prevzatím moci HSLS sa utvoria lepšie podmienky na rokovanie s Nemeckom, ale aj s Maďarskom. Táto ilúzia vychádzala z predchádzajúcej spolupráce ľudovej strany s SdP, ale aj rokovani s Maďarskom. Formálne, ale nie dlho sa hovorilo o naplnení uznesení Pittsburskej dohody do života, dlhodobo sa apelovalo možnosťou zlepšenia česko-slovenských vzťahov, ale nič z toho sa nenaplnilo. Vývoj po 6. 10. 1938 jednoznačne smeroval k porušeniu princípov obsiahnutých v Pittsburskej dohode, pretože po uchopení moci ľudovou stranou došlo k likvidácii demokratického režimu, začali sa prejavovať separatistické tendencie a po vyriešení slovenskej otázky formou prijatia zákona o autonómii Slovenskej krajiny 22. novembra 1938 sa o zlepšení česko-slovenských vzťahov nedalo vôbec hovoriť. Práve naopak. V žiadnom inom období sa vzájomné vzťahy nevyhrotili tak ako v tomto čase. Celkový zápas ľudovej strany opierajúci sa o Pittsburskú dohodu ako o Magnu chartu jej politického snaženia a mocenských cieľov sa takto sponchyboval a už pred Mníchovom sa začalo tvrdiť, že „Pittsburská dohoda nám nestačí“. Navyše v rámci dohody v Žiline vo vydanom Vyhlásení sa konštatovalo: „Ústavným prijatím tohto návrhu bude štátoprávne postavenie Slovenska definitívne vyriešené“ (dok. č. 17), pričom K. Sidor, signatár „Vyhlásenia“, o dva týždne neskôr hovoril vo Varšave ako „oficiálny delegát slovenskej vlády, ktorého vyslal premiér Tiso“ o utvorení nezávislého štátu behom dvoch mesiacov.⁶ Tiež E. Beneš, ktorý so zásadami obsiahnutými v štyroch bodoch J. Tisa súhlasil (dok. č. 5), neskôr ich odmietol akceptovať. Rovnako niektorí českí politici (dok. č. 3) aj v tomto období zotrvali na svojich pôvodných názoroch. Materiály (dok. č. 8) ďalej ukazujú ako slovenskí, resp. československí politici reagovali na novú situáciu po Mníchove, narýchlo pripravovali nové návrhy, menili názory, ustupovali požiadavkám súperov.

Princípy a požiadavky obsiahnuté v dohodách prijatých v Žiline, bez ohľadu na politické okolnosti, za akých vznikali, tvorili základ politických programov politických subjektov na Slovensku v budúcnosti, pričom nebolo podstatné, či sa k dohode hlásili alebo nie. Požiadavka federácie deklarovaná v plnom slova zmysle v Žiline akceptovaním návrhu ľudovej strany z 5. júna 1938 sa stala programom časti slovenského politického spektra ako riešiť slovenskú otázku v rámci spoločného štátu, hoci na samotný akt uzatvorený v Žiline sa nie všetci odvolávali, alebo z politických dôvodov mohli odvolávať. Viacerí slovenskí politici, predovšetkým v exile, aj naďalej zostávali na platforme jednotného etnického československého národa.

⁶Diarius i teki Jana Szembeka (1935 – 1945). T. IV, s. 318-323.

Publikované dokumenty ukazujú na stanovisko vlády, českých politikov, na priebeh rokovaní v Žiline, postoje slovenských politikov a pod. Dokazujú, akú pozornosť vývoju udalostí v Žiline venovali štátne orgány, pretože nezávisle, bez koordinácie, pracovali v meste jednak policajné orgány Krajinského úradu a jednak zástupca veliteľa Zemského četníckeho veliteľstva v Brne (dok. č. 17). Dokumenty sa v prevažnej väčšine publikujú prvýkrát, s výnimkou niektorých všeobecne známych, ale z hľadiska témy nevyhnutných materiálov. Jednotlivé dokumenty sú radené chronologicky, publikované v úplnom znení, v súlade s edičnými zásadami. Sú opatrené nevyhnutnými poznámkami osvetľujúcimi bližšie daný problém. Pritom ide o výber základných dokumentov.

D O K U M E N T Y

1.

3. október, Praha. Protokol o schůzi ministerské rady, konané v pondělí dne 3. října 1938 o 4,30 hod. odpoledne v předsednictvu ministerské rady.¹

Personální věci na Slovensku

Ministr dr. Karvaš navrhl, aby bylo usneseno, že až na další budou všechny personální přesuny, jmenování a ustanovení zaměstnanců státních úřadů a podniků dotýkající se oblasti Slovenska, pokud jde o kompetenci ústředních úřadů, prováděny jen za souhlasu slovenských ministrů a že budou dány zvláštní příslušné přísné instrukce pro tuto agendu i podřízeným úřadům a to pod osobní zodpovědností příslušných činitelů.

Definitivní text tohoto usnesení bude připojen k protokolu.

Jednání o věcech slovenských:

Vzato na vědomí, že požadavky strany ludové ve věci úpravy státní správy na Slovensku (1. osobitost Slovenska, 2. zákonodárny sněm, 3. jazyková úprava, 4. výkonná moc)² budou dne 4. října 1938 v přesné formulaci předloženy předsedovi vlády, že ministři Dr. Fajnor, Dr. Karvaš a Černák podají společně o této věci zprávu prezidentu republiky a že se vláda bude bezodkladně zabývatí řešením, a pokud bude dosaženo dohody provedením těchto úprav.

Konec schůze v 11,15 hod. večer.

Národní archiv (NA) Praha, Prezídium ministerskej rady (PMR), šk. 4142, XVIII – 13 – 3. října 1938.

¹Zo schůzdy Předsednictva ministerskej rady sa publikujú len časti týkajúce sa „slovenskej otázky“.

²Išlo o štyri požiadavky, ktoré J. Tiso predniesol na zasadnutí slovenských politikov v Prahe 29. a 30. 9. 1938. Vláda o nich začala rokovať zrejme z podnetu E. Beneša. Pozri dok. č. 5, poznámka.

Vojenská história

2.

4. október, Praha. Protokol o schůzi ministerské rady konané v úterý dne 4. října 1938 o 21. hod. do 21,15 hod. v předsednictvu ministerské rady.

Předseda vlády sdělil, že ze slovenských požadavků byl mu předložen jeden bod stran jmenování ministra s plnou mocí, kterémužto bodu nebylo možno v dané krátkce lhůte vyhověti. Jednání pokračuje.

Předseda vlády sdělil, že vývojem politických poměrů nastala nutnost změny vlády a navrhl demisi této vlády.

Ministři dr. Zenkl a Černák podali žádost za demisi oddělene...

Nato bylo jednomyslně usneseno podati demisi a všichni přítomní členové vlády podepsali list tohto znění:

„Pane prezidente republiky, vláda se usnesla podati demisi a všichni její členové žádají, aby byli zproštěni svých úřadů.

V Praze dne 4. října 1938.“

NA, PMR, šk. 4142, XVIII – 14 – 4. října 1938

3.

4. október, Praha. Záznam o postoji predsedu Československej strany lidovej k rokovaniam o „slovenskej otázke“.

Panu předsedovi Msgru Dru Šrámkovi byla hlášena věc slovenské otázky tak, jak se rozvíjela ve včerejší schůzi ministerské rady, aby opatřená byla od pána předsedy směrnicí pro postup, který by bylo třeba zachovati, kdyby zmíněnou slovenskou otázkou bylo třeba ve vládě rychle vyřídit.

Před koncem včerejší schůze vlády sdělil pán minister Dr. Černák toto:

Před týdnem upozornil jsem vládu, že slovenská otázka musí býti vyřízena rychle a kladně¹. Dodnes nic se nestalo. Při dnešním dopoledním slyšení u pana presidenta republiky naopak, po mém názoru, dostal jsem odpověď zápornou.² Vidím se proto nucen vládu opustiti.³

Pan ministr Dr. Karvaš mluvil na to, že pan ministr Dr. Černák patrně nesprávně si vyložil stanovisko pana presidenta republiky, protože Dr. Karvaš byl rovněž 3. října u pana presidenta a dostal ve věcech, o něž jde, odpověď kladnou. Pan president jen zdůrazňoval celistvost státu. Aby se mohlo přezkoumati, zda Dr. Karvaš mluvil s panem presidentem o těchže věcech jako Dr. Černák, vyzval Dr. Karvaš Dra Černáka, aby sdělil požadavky, které ve slovenské věci má hájiti a hájil.

¹Na zasednutí vlády 26. septembra 1938 vo svojom prvom vystúpení M. Černák navrhol, „aby sa zítra vláda i prezident republiky usnesli vyhověti základným požadavkům slovenským a odevzdati vedení Slovenska osobám, které jsou skutečnými reprezentanty, jak to uznávají i poslanci jiných stran než lidové“. Minister Karvaš s tím zásadne súhlasil a žiadal, aby „dvěma ministrů ze Slovenska byla 27. září t. r. umožněna rozmluva s prezidentem republiky, aby se dal okamžitě ve styk s ľudovou stranou“. Rovnako žiadal, aby ľudová strana vydala deklaráciu, „že chce tento stát udržet“. Mnichov v dokumentech II. Praha 1958, s. 235-236.

²E. Beneš přijal dvoch slovenských ministrov: M. Černáka a I. Karvaša 3. októbra 1938.

³S možnosťou ovplyvniť situáciu prostredníctvom demisie M. Černáka uvažoval K. Sidor už 28. septembra 1938 potom, ako mu poľský diplomati vytýkali, že 23. septembra 1938 predniesol v rozhlase lojálny prejav k Československu, ktorý súčasne československá propaganda využila na zdôraznenie pozitívneho vzťahu HSLS k republike. LANDAU, TOMASZEWSKI, ref. 2, s. 470.

Dr. Černák na to sdělil, že jde o požadavky tyto:

1. uznání zvláštní osobnosti slovenské národnosti
2. náležité vybudování slovenského sněmu
3. úprava jazykové otázky
4. úprava správní (ministr s plnou mocí pro správu Slovenska).

Pan ministerský předseda general Syrový na prohlášení Dra Černáka, že z vlády odchází, odpověděl, že po jeho názoru není tu žádné příčiny pro takový odchod, protože Dr. Černák vládě žádné své návrhy nepředložil a vláda neměla příležitost jeho náměty se zabývat.

Dr. Černák měl za to, že jde o náměty, o nichž uvázlo jednání politiků, že patrně tedy není naděje, že by vláda je mohla vyřídit.

V dalším jednání s Drem Černákem vyslovil min.(isterský) předseda gen. Syrový, ministr Fajnor, Dr. Černý, že vláda není vázána jednáním politiků a že naopak povolána je k urovnání věcí, které se nedaří urovnati politicky.

Závěrem vyjednávání bylo, že Dr. Černák předloží tedy vládě své požadavky, které po jeho názoru by však musily být projednány a přijaty během 24 hodin.

Pan min.(isterský) předseda gen. Syrový sdělil na to, že nijaké ultimativní kladení požadavků nemá být, že vláda se pokusí, brzy a příznivě věci projednati a panu ministru Dru Černákovi pomáhati.

Podle toho mohlo by se státi, že by vláda měla vyřídit věci, které v politickém jednání nedozrály ještě k ujasnění a vyřízení a považoval jsem proto za potřebné pro svůj postup u pana předsedy Msgra Dra Šrámka vyžádati si objasnění. Je toto:

Bylo sice zvykem, že ve vládě se nehlasovalo, a že usnášeno bylo vše jednomyslně, nebo, že věc byla vzata z pořadu. To platilo však pro kabinet politiků a nemusí to platiti pro kabinet úřednický. Bylo-li by proto nutno tuto věc kabinetu úřednickému vyřídit, mohla by být vyřízena i hlasováním a majoritou kabinetu. Věc byla by přijata i když by si někteří členové kabinetu vyhradili stanovisko jiné.

Kabinet ovšem musí dáti pozor na kompetenci vlády a na ústavu.

V politickém vyjednávání pan předseda Msgr Dr. Šrámek zaujímal v jednotlivých věcech, Drem Černákem naznačených, toto:

ad 1/ Pokud jde o odlišení zvláštního slovenského národa od národa českého, vyjádřil se pan předseda již oproti Dru Tisovi tak, že Slováci na své straně mohou se přidržovati svých názorů a mluvit o zvláštním národu slovenském. Pro Čechy platí rovněž volnost nazírání, tedy i volnost nazírání na Čechy a Slováky jako na národ jediný. Jednota národní může být uznávána jednak státně, jednak i etnicky. Pan předseda Msgr Dr. Šrámek uznává pro Čechy a Slováky jednotu v obou těchto směrech. Pokud by šlo o přenášení názorů do zákonů a do právního řádu, nutno respektovati ústavu. V jakémsi předběžném ujednání na budoucí úpravu právního řádu nemohl by pan předseda zaujmouti stanovisko jiné, pokud jde o uznání národní jednoty státní a etnické, než jako právě naznačuje.

2/ Pokud jde o otázku sněmu je nezbytně nutno sněmy všech zemí vybudovati stejně. Pravomoc zemského sněmu slovenského nemůže proto být jinou, než pravomoc zemského sněmu českého a moravského. Jinak, bylo by se obávati vzniku dualismu a tomu třeba předejiti. Pokud jde o normotvornou činnost, je pan předseda pro to, aby zemské sněmy dostaly i přiměrní zákonodárnou moc. Tedy ku příkladu ve věcech rybářství, honebních a v jiných menších věcech. Jinak ve všem důležitém by zůstala priměrná zákonodárná moc Národnímu shromáždění. V ostatním je třeba ohlednouti se tu na dřívější zemské sněmy český a moravský. Znova třeba zdůrazniti, že žádná země nesměla by dostati priměrní normotvorné činnosti méně, než země Slovenská, aby takto předběhlo se dualismu. Také zde, bude-li chtíti vláda tyto věci řešiti, může tak činiti jen s myšlenkou, že vše to musí schváliti také strany. I Dr. Tiso ví, že by bylo tu třeba změnit ústavu a že nelze proto hned provésti. Při písemných zárukách, by ovšem opět musil být president republiky a politické strany.

Vojenská história

3/ Pokud jde o jazykovou stránku, třeba obhájit požadavek, že i při všeobecném zavedení slovenštiny pro Slovensko, nesmí to být bezvýhradné a nesmí být znemožněno mluvit i na Slovensku v úřadech česky. Na nejméně třeba připustit u stran česká podání a také na straně státních orgánů dlužno trvat na tom, aby požadavek používání slovenštiny nebyl zcela bezvýhradný. Mohlo by se stát, že bude se muset exponovat na rychlo na Slovensko státní orgán, který by nemohl hned na první raz použití slovenštiny a musí tu zůstat možnost, aby v tom případě použil češtiny. Pan předseda souhlasí ovšem s tím, aby dnešní stav se na Slovensku změnil. Pokládá ku příkladu za nerozumné pakli na bratislavské universitě jsou vyhlášky vydávány česky. To jistě provokuje a pan předseda chce všechnu nápravu umožnit, jen „bezvýhradnost“ považuje za nutno vyloučit.

4/ Pokud jde o ministra pro správu Slovenska, je třeba si ujasnit jeho pravomoc. Při rozhovorech o této pravomoci byl učiněn dotaz, zda vedle ministra pro správu Slovenska budou moci působit na Slovensku i resortní ministři. Bylo řečeno, že samozřejmě ano. Dotaz zněl dále, zda ku příkladu ministr vnitra, bude moci projevit svou vůli na Slovensku. Bylo řečeno rovněž ano, ovšem však prý pouze prostřednictvím ministra pro správu Slovenska. Instrukce zvláštního ministra pro správu Slovenska mohla by také být koncedována jen po nějakou dobu. Požadavek byl, aby ministr pro správu Slovenska reprezentoval stát na Slovensku.

Dr. Fritz⁴

NA, PMR, šk. 1709, č. 5618/1938, strojopis, kópia.

⁴JUDr. Josef Fritz, odborový prednosta ministerstva pre zjednotenie zákonov a organizácie správy.

4.

4. október, Praha. Rozhovor s Dr. Eduardom Benešom 4. októbra 1938. (Ultimátum)¹

B e n e š: Ide o dohodu slovenských strán?

Č e r n á k: Neide o dohodu slovenských koalovaných strán, pretože tu dohodu není možno dosiahnuť. Teraz ide o rýchle riešenie slovenského problému. Ja som si pred týždňom, keď som sem prišiel, dovolil upozorniť vás, pán prezident, že môj pobyt tu je podmienený okamžitým a základným riešením slovenskej otázky. Za celý týždeň sa v tomto nič nestalo. Aj vyjednávania so slovenskými koalíčnými stranami stroskotali. Ale ani nemali význam, lebo títo páni nereprezentujú dnes na Slovensku ani 10 – 15 % obyvateľstva. Pán minister Tiso vyjednával s Vami vo štvrtok² bezvýsledne a práve tak bezvýsledne vyjednával s ministrom Šrámkom. Za celý týždeň sa tedy nič nestalo. Ba, naopak, za našim chrbtom, teda za chrbtom slovenských ministrov, ktorí sme si hneď na začiatku vymienili; aby neboli robené žiadne presuny a menovania českých úradníkov a zriadencov z českých zemí, na Slovensku sa stalo to, že v posledných dňoch boli presunuté na Slovensko celé tisíce českých ľudí, a to nielen uprchlíkov, ale zamestnancov, ktorí nastúpili na miesto slovenských zamestnancov, nachádzajúcich sa na Slovensku, toho času v armáde. Namiesto riešenia slovenského problému, došlo tento týždeň ešte k jeho podstatnému zhoršeniu a je prirodzené, že tieto presuny vyvolali na Slovensku nesmiernú nespokojnosť i nenávisť a za takých okolností nemôžem si srovnáť so svojim svedomím a nemôžem zodpovedať pred históriou, aby som svojim sotrvaním vo vláde ďalej kryl toto počínanie. Každý Slovák by mi celkom oprávnene napľul do očí, keby som toto ďalej kryl.

B e n e š: Hovoríte za stranu?

Č e r n á k: Hovorím ako jednoduchý Slovák, nie som oficiálnym tlmočníkom strany, ale takto rozmýšľa najmenej 80 % Slovákov. Váš návrh je až príliš okruhlý, nič sa z neho nedá podstatného vybrať. A preto formulujem svoje požiadavky takto:

1. Uznesenie individuality slovenského národa.
2. Na Slovensku majú byť zamestnaní a majú rozhodovať výlučne Slováci.
3. Slovenský zákonodarný snem.
4. Minister s plnou mocou pre Slovensko, ktorého designuje Hlinková slovenská ľudová strana, dnes reprezentantka 80 % národa. Keďže nespokojnosť na Slovensku rapidne rastie a hrozí nebezpečenstvo, že ľudová strana sama neudrží masu, žiadam, aby do 24 hodín bolo prevedené menovanie ministra s plnou mocou pre Slovensko. Inak ja tu zostať nemôžem a podám demisiu.

B e n e š: Uznajte predsa, že mám dobrú vôľu, a túto mi potvrdil aj minister Tiso.

Č e r n á k: Ja potrebujem mať dobrú vôľu dokázanú činmi. Nám sa celé roky vytykalo, že sme vlastizradcovia. Ja si dovoľím definovať pojem vlastizradcu takto: Vlastizradcom je ten, kto prekáža zapätiu 2 " mil.(ióna) Slovákov do služieb tohto štátu. Pán prezident, keby nám nezáležalo na tomto štáte, s veľkým potešením by sme sa museli dívať na to, čo robíte. Nám ale veľmi záleží na existencii tohto štátu a práve preto potrebujeme momentálne riešenie, lebo inak zodpovednosť padá na Vás, Pán prezident. Vy poznáte národnostný princíp a ja ho poznám tiež. Vy viete veľmi dobre, že každý národný problém v Európe, i sebamenší, musí byť uspokojivo riešený prv, či neskôr a slovenský problém riešený bude tiež. Dnes ho možno riešiť

¹Dokument je spochybniteľný, pretože je bez podpisu, nie je známy autor. Bol uložený v spise M. Černák na Ministerstve vnútra ČSSR. Je nanajvyš pravdepodobné, že ide o záznam vyhotovený M. Černákom, čo by potvrdzovalo aj presadzovanie pôvodných štyroch požiadaviek J. Tisa ešte 4. októbra 1938.

²E. Beneš prijal J. Tisa 29. septembra 1938.

Vojenská história

cestou pokojnou, ak ale dnes nebude riadne riešený, bude riešený neskoršie, ale za cenu krvavých obetí a za cenu nenapraviteľnej nenávisti medzi Čechmi a Slovákmi.

Archív Ministerstva vnútra ČR, sign, 305-833-3. (M. Černák) Kópia, strojopis.

5.

4. október. Praha. List Kancelárie prezidenta republiky J. Tisovi.

Pane místopředsedo, navazuje na Vaši poslední návštěvu u pana presidenta republiky¹ a na podklad jednání o slovenské otázce při té příležitosti diskutovaný, dovoluji si Vám z rozkazu presidenta sdělit toto: 1. Během zítřejšího dopoledne, ne-li již dnes, bude dle všeho jmenována nová vláda. Pan president by velmi vítal, kdyby již byla dohoda o kandidátovi pro ministerstvo pro Slovensko, aby minister pro Slovensko mohl být jmenován současně. Poněvadž však zatím není, bude s vyhlášením nové vlády zároveň veřejnosti sděleno, že toto ministerstvo se Slovákům rezervuje. Z 12 resortních ministrů (některé resorty budou jen spravovány ministry jiných resortů) budou ještě nejméně 2 Slováci.

2. Otázka jazyková tím, že se dosáhlo dohody mezi slovenskými politickými stranami, je politicky rozhodnuta a není překážky proti jejímu provedení.

3. Otázka sněmu v zásadě a jen v hlavních rysech v propositích páně prezidentových naznačená vyžaduje přesnou právní formulaci. I tuto zbývající práci bude musit nová vláda v dohodě se Slováky skončit co nejrychleji. Rozumí se, že se vezmou v úvahu jednak Vaše poznámky v rozmluvě s panem presidentem, jednak eventuelní Vaše dohovory s ostatními stranami slovenskými, dojde-li k dohodě.

Prosím Vás, pane místopředsedo, abyste ráčil toto sdělení vzít laskavě na vědomí a dovolil mi vyslovit nádej, že se nyní po odklizení těchto překážek budeme moci ihned a se vši energií dát do řešení naléhavých otázek, jež nám navaluje dnešní mimořádná doba. Pán president by vítal, kdybyste hned do Prahy přijel, aby tyto věci mohly být dokončeny.

S projevem hluboké úcty Vám, pane místopředseda, zcela oddaný

Schieszl.²

Slovenský národ, 1944, č. 2, s. 311.

Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava 1998, s. 178.

¹ Posledná návštěva J. Tisa u E. Beneša sa uskutočnila 29. septembra 1938 o 10,30 h. Na stretnutí žiadal J. Tiso, aby pôvodný projekt E. Beneša z 22. septembra 1938 bol doplnený o zriadenie ministerstva pre Slovensko. „President sdělil, že se nepostaví proti tomuto požadavku, ale že musí napřed znát stanovisko min.(isterského) předsedy a vlády. Krátce na to dru Tisovi telefonicky oznámil, že k tomu dává souhlas (nechtěje jeho straně dáti záminku k přerušení jednání – text vyškrknutý) a pozval ho znovu k projednání celé věci do Prahy...Tiso na pozvání nedal definitivní odpovědi a k dalšímu jednání pak už do odchodu presidenta Beneše dne 6. října nepřišel“. Archiv T. G. Masaryka, Praha, f. BAR, šk. 3. Záznam E. Beneša; BYSTRICKÝ, V.: Dokumenty o postoji E. Beneša k česko-slovenským vzťahom koncom tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov. In: Historický časopis, roč. 43, 1995, 2, s. 317-327.

²Josef Schieszl, prednosta politického a legislatívneho odboru Kancelárie prezidenta republiky.

6.

4. október, Bratislava. Informácia krajiniského prezidenta J. Országha pre referát IV. v Banskej Bystrici.¹

Pán krajiniský prezident Országh dňa 4. októbra 1938 o 18,15 hod. sdělil pre.(zídium) referátu IV. v Banskej Bystrici:

Dnes zasadala v Bratislave odbočka Československej Národnej Rady, ktorej sa zúčastnil aj minister Dr. Dérer. Zasadnutie sa konalo za účasti zástupcov všetkých politických strán slovenských okrem ľudákov, ktorí už asi pred dvoma rokmi prehlásili, že v Československej Národnej Rade zasadať nemôžu. Preto sa tiež bude táto Rada nabudúce volať Slovenskou.

Býv.(alý) minister Dr. Dérer pricestoval z Prahy s odkazom, čo má robiť. Zástupci Hlinkovej slovenskej ľudovej strany ale odmietli s ním jednať. Prejavili ochotu jednať len se zástupcami strany agrárnej.

Slovenská národná rada prejednávala v Prahe už ujednaný široký návrh autonómie², ktorý nebude ovšem platiť len pre Slovensko, ale tiež pre Čechy, zem Moravskosliezskú a Podkarpatskú Rus.

Stanovisko Hlinkovej slovenskej ľudovej strany k tejto veci je dané prehlášením poslanca Tisu, ktorý v tej veci hovoril s poslancom Teplanským, a poslanca Dr. Sokola, ktorý hovoril s poslancom Ursínim. Obidvaja poslanci Hlinkovej slovenskej ľudovej strany tvrdili, že jednanie nebolo prerušené, že jednať chcú, že povesti o tom akoby chceli urobiť prehlásenie o spojení s Poľskom alebo Maďarskom, sú naproste hlúposti, ale že oni budú ovšem jednať len so slovenskými republikánmi.

Hlinková slovenská ľudová strana nerozhádza sa veľmi s dojednaným konceptom v Prahe, je snáď nedorozumenie už len ohľadom otázky počtu členov vlády v tej ktorej zemi. Hlinková slov.(enská) ľudová strana si nárokovala, aby na Slovensku bol len jeden minister, ostatné strany na Slovensku žiadajú vládu 4 člennú, aby nebol len jeden minister jednej strany, t.j. Hlinkovej slov.(enskej) ľudovej strany.

Minister Černák protestoval proti podozreniu, akoby on bol pre dajaké vyjednávanie so zahraničím. Dľa jeho vyjadrenia stojí Hlinková slov.(enská) ľudová strana na pôde československej Republiky. To ostatné, čo sa hovorí, nie je pravda a strana nemôže za to čo sa hovorí.

Dnes večer cestuje poslanec Ursíni a poslanec Teplanský v dôsledku uvedeného k jednaniu so slov.(enskou) ľudovou stranou. Je nádej, že jednanie bude mať úspech.

Poznámka: Prezídium krajiniského úradu dostalo informáciu, že sa socialisti v Žiline chystajú dňa 6. 10. 1938 udreť na shromaždenie delegátov Hlinkovej slov.(enskej) ľudovej strany. Býv.(alý) minister Dr. Dérer dal zemskému tajomníkovi J. Ochovi a prisediacemu Kormanovi³ rozkaz, aby niečo podobné nedopustili.

J. Och cestuje do Žiliny vec urovnať.

Podobne nesmie dojsť k žiadným demonštráciám Hlinkovej ľudovej strany na uliciach v Žiline dňa 6. 10. 1938. Pán krajiniský prezident toto dnes nariadil okresnému náčelníkovi v Žiline pod jeho osobnou zodpovednosťou. Taktiež nesmia sa trpeť žiadne incidenty. Pre informáciu sa pripojuje, že p.(án) hlav.(ný) polic.(ajný) radca Dr. Sázavský z Košíc⁴ odíde 5. októbra 1938 do Žiliny a po predbežných jednaniach navštívi tiež okresného náčelníka.

B. Bystrica 4. 10. 1938.

Slovenský národný archív (SNA), Bratislava. Krajiniský úrad (KÚ), šk. 278, č. j. 63832. Strojopis, originál, bez podpisu.

¹Štátno-bezpečnostný referát prezídia Krajiniského úradu.

²Pozri dok. č. 8.

³Michal Korman, redaktor *Robotníckych novín*.

⁴Dr. Emanuel Sázavský, hlavný policajný radca Policajného riaditeľstva v Košiciach.

4. október, Banská Bystrica. Úradný záznam informácie IV. referátu Krajského úradu.

Žilinského sjazdu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany má sa zúčastniť podľa jednej verzie 24 osôb, podľa druhej verzie boli rozoslané pozvánky na 64 adresátov. Má to byť schôdza pracovná, bez demonštračných prejavov. Program jednania nie je dosiaľ známy, určite sa ovšem bude jednať o jednotné usmernenie strany, ktorá je teraz ako je známe – roztrieštená na frakciu polonofilskú, maďarofilskú a rydze autonomistickú.

Vojenská správa má v úmysle previesť v Žiline dňa 6. 10. 1938 cvičenie, resp. pochod mestom všetkých tam dislokovaných útvarov. Podľa informácii voj.(enskej) správy bolo zistené, že v posledných dňoch nápadne často boli vičení pohromade lokálni vedúci agrárikov a ľudákov v Žiline ako aj v Banskej Bystrici. Medzi nimi je vraj tiež riaditeľ Paulini¹.

Vojenská správa čaká na rozhodnutie hlav.(ného) štábu, ako postupovať voči príslušníkom Hlinkovej slov.(enskej) ľudovej strany, keby snád' rozvinuli podvratnú akciu v armáde, resp. keby sa pokusili o protištátny prejav a snažili sa potom opustiť územie republiky. Podklad k zákroku proti ľudákom so strany vojenskej správy má tvoriť materiál, obsahujúci konkrétne fakty, ktorý materiál nachádza sa u hlav.(ného) štábu.

Podľa mojich informácií je absolutný kľud v Zvoleni, Novej Bani, Ban.(skej) Štiavnicí a v Žiline. V Žiline a Banskej Bystrici bolo pozorovať len čulejší styk predákov agrárnej strany s ľudákmi.

Vojenská správa má v úmysle podľa ríšskonemeckého vzoru previesť cvičenie motorizovaných jednotiek z dôvodov prestížnych v Šamoríne, Dun.(ajskej) Strede, Vel.(kom) Fedýmešu, Šale n/V., Nov.(ých) Zámkoch, Starej Ďale, Vrábľoch, Leviciach, Parkáni, Želiezovciach, Šahách, Krupine, Modrom Kameni, Lučenci a vo Filakove.

Naproti tomu navrhuje použitie len pohotovostných četníckych oddielov v Rimanskej Sobote, Rim.(avskej) Seči, Tornale, Rožňave, Moldave n. B.(odvou) a Král.(ovskom) Chlumci.

Uvedené bolo hlásené dňa 4. 10. 1938 o 18,35 hod. Krajskému prezidentovi, ktorý nesúhlasí s vojenským cvičením, resp. pochodom voj.(enských) jednotiek 6.(teho) v Žiline, kde nebolo povolené žiadne zhromaždenie a bezpečnostnú službu obstará četníctvo. Príslušný pokyn obdržal okresný náč.(elník) priamo od kraj.(inského) prez.(identa).

Naproti tomu súhlasil kraj.(inský) prez.(ident) s cvičením voj.(enských) jednotiek v hore uvedených miestach a taktiež s použitím četníckych pohotovostných oddielov v miestach, ako je hore vyznačené.

B. Bystrica 4. 10. 1938

SNA, KÚ, šk. 278, č. j. 63832. Originál, strojopis, bez podpisu.

¹Viliam Paulíny-Tóth predseda správnej rady Národnej banky v Banskej Bystrici 1923 – 1940.

Vojenská história

8.

4. október Bratislava. Návrh na vyriešenie slovenského problému v rámci Československej republiky.¹

I.

Uznáva sa slovenský národ ako rovnoprávna a rovnocenná súčiastka československej národnej jednoty.

II.

Jazykový zákon sa upraví v tom zmysle, že štátnym oficiálnym jazykom Československej republiky je jazyk český a slovenský. V českých zemiach úraduje a vyučuje sa česky, na Slovensku úraduje sa a vyučuje sa slovensky. Slováci užívať môžu u úradov v českých zemiach v slove a v písme slovenčinu, Česi na Slovensku češtinu, ale len ako súkromné stránky. Vybavenia úradné stanú sa v českých zemiach česky a na Slovensku slovensky. Ohľadne prednášok a cvičení na vysokých školách môže stanoviť vláda výnimky z týchto predpisov.

III.

Podobne ako vo všetkých zemiach republiky zriadi sa na Slovensku krajinský snem, volený na základe všeobecného, rovného, tajného a pomerného práva.

Krajinský snem si volí predsedu a predsedníctvo.

Kompetencia krajinského snemu je administratívna, hospodársko-samosprávna a zákonodárna.

Zákonodarná právomoc krajinského snemu upraví sa tak, že všetko, čo nepatrí do zákonodárnej kompetencie Národného zhromaždenia v Prahe, patríť bude do kompetencii krajinského snemu.

Zákonodarna kompetencia krajinského snemu vzťahuje sa tedy

1. na zákony primérne,
2. na zákony sekundárne (na základe rámcových zákonov Národného zhromaždenia, alebo na základe poverenia, obsaženého v konkrétnom zákone Národného zhromaždenia).

Zákony krajinského snemu vyžadujú schválenia prezidenta republiky.

¹I. Dérer pricestoval do Bratislavy 4. októbra 1938 a na základe rozhovorov s premiérom J. Syrovým, E. Benešom, konzultácií s M. Hodžom a „politickými ministrami“ predniesol na porade odbočky Československej národnej rady v Bratislave návrh, ktorým sa malo dosiahnuť zachovanie štátnej jednoty poskytnutím Slovensku určitého „rozumného autonómneho zriadenia“. V podstate sa rozvíjali niektoré predstavy predchádzajúcich návrhov E. Beneša a predstaviteľov slovenských politických strán z porád v Prahe 29. a 30. septembra 1938. DÉRER, I.: Prezident Beneš v mojom živote v časoch neslobody. Archív Národného múzea. Fond Ivan Dérer, šk. 9, fasc. 408. Na prepracovaní pôvodného materiálu sa začalo pracovať o 18. hod. na Krajinskom úrade. Návrh mal byť prednesený v Žiline J. Ursíny v mene všetkých „koaličných strán československých“. Do Žiliny ho priniesol M. Korman a poslanec J. Bečko a okamžite bol odmietnutý ako nedostatočný. Z textu publikovaného dokumentu sa nedá presne určiť, či išlo o pôvodný návrh prinesený I. Dérerom alebo o jeho prepracovanú a doplnenú verziu. Podľa nášho názoru išlo o druhú alternatívu, čo nepriamo potvrdzuje aj I. Dérer, c. d. s. 294.

Vojenská história

Kompetencia po stránke zákonodárnej Národného zhromaždenia v Prahe a krajinského snemu slovenského upravuje sa takto:

Národnému zhromaždeniu v Prahe patrí táto zákonodarná činnosť:

- zákony týkajúce sa národnej obrany, četníctva, štátnej polície a všetkých základných otázok bezpečnosti štátu,
- zákony týkajúce sa zahraničnej politiky štátu a jeho štátnych a obchodných smlúv,
- základné zákony týkajúce sa úpravy štátnej a verejnej správy,
- základné zákony upravujúce hospodárske, sociálne, zdravotné pomery,
- justičné zákony (občiansky zákoník, civilný poriadok, trestný zákon, trestný poriadok, obchodný zákon, zmenečný zákon, súdny organizačný zákon, konkurzný zákon atď.),
- základné zákony školské a kultúrne,
- základné zákony dopravnícke,
- základné zákony o štátnom občianstve, o obecnom zriadení a pod.,
- pragmatikálne a platové zákony štátneho zamestnanectva,
- finančné zákony (daňové, colné, poplatkové, rozpočtové atď.), zákony týkajúce sa štátnych monopolov, štátnej meny, štátnych podnikov,
- zákony týkajúce sa tlačového, zhromažďovacieho a spolkového práva a všetkých slobôd, zabezpečených v ústavnej listine, základné zákony kultové.

Vzhľadom k tomu, že výpočet tento musel byť narychlo urobený, vyhradzuje sa jeho eventúálna korektúra alebo doplnenie.

Všetko, čo podľa tohto výpočtu nepatrí do zákonodárnej kompetencie Národného zhromaždenia, prináležať bude zákonodárnej kompetencii Slovenského snemu.

Volený predseda krajinského snemu je súčasne i predsedom krajinského výboru (krajinskej vlády).

Aparát politickej správy (krajinský úrad, okresné úrady atď.) je vo veciach, ktoré patria do kompetencie krajinského výboru (krajinskej vlády), tomuto podriadený.

IV. ÚPRAVA AUTONÓMNEJ SPRÁVY SLOVENSKA

Nositelom autonómnej správy je krajinský výbor (krajinská vláda) Krajinský výbor (krajinská vláda) zvolen je z pléna krajinského snemu podľa dosavadných zásad voľby krajinského výboru.

Každý člen krajinského výboru (krajinskej vlády) má svoj referát (resort). Referáty (resorty) tieto podelia sa vzájomnou dohodou ako dosiaľ.

Krajinský výbor (krajinská vláda), poľažne referenti (resortní šefovia, eventuálne krajinskí ministri) budú mať v kompetencii:

a, dosavádnú ich agendu samosprávnú, ktorú vykonávajú už dnes na základe zákona organizácie politickej správy,

b, tú časť agendy štátnej správy a jednotlivých ministerstiev v Prahe, ktorá bude na nich decentralizáciou ministerstiev z Prahy prenesená.

Prevedie sa veľmi rozsiahla a radikálna decentralizácia ústredných ministerstiev, predovšetkým ministerstva vnútra, obchodu, zemedelstva, zdravotníctva, sociálnej pečlivosti a verejných prác. U ministerstva vnútra na príklad myslí sa na to, že by v ústrednom ministerstve vnútra ostaly len veci, týkajúce sa četníctva, štátnej polície a iných bezpečnostných orgánov,

Vojenská história

ďalej len najzákladnejšie veci nutné z hľadiska jednoty štátu a všeobecná kontrola politickej a bezpečnostnej správy. Všetka ostatná agenda by bola decentralizovaná na krajiniskú vládu, jej referentov a na jej výkonné orgány. Podľa tohoto vzoru by nastala tiež decentralizácia ministerstiev, obchodu, zemedelstva, zdravotníctva, sociálnej pečlivosti a verejných prác a zásadou by bolo, aby len najdôležitejšie veci, potrebné z hľadiska jednoty štátu a jeho hospodárstva, ponechané boli v týchto ústredných ministerstvách.

Táto zásada platí aj ohľadne decentralizácie ministerstva školstva, ktorá sa prevedie zriadením zemskej školnej rady na Slovensku, ktorej by podliehaly personálne otázky národného a stredného školstva na Slovensku, nakoľko by menovacie právo neprislúchalo vláde v Prahe, alebo prezidentovi republiky.

Decentralizácii nepodlieha ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo národnej obrany, dopravné ministerstvá (železnice, pošty) a ministerstvo spravodlnosti a financií. Ohľadne dopravných ministerstiev však zabezpečí sa rozsiahla zvlášť personálna právomoc železničných a poštových riaditeľstiev na Slovensku. Takto sa upraví tiež personálna právomoc vrchných súdov na Slovensku a generálneho finančného riaditeľstva na Slovensku.

Doplnok k bodu IV

Vzhľadom na okolnosť, že takto prevedená decentralizácia agendy centrálnych štátnych úradov na krajiniské úrady a orgány bude nezbytné vyžadovať odbremenenia týchto úradov, doporučuje sa ďalší presun kompetencie z krajiniských úradov a orgánov na úrady a orgány nižšie, menovite na okresné úrady a na ich samosprávne sväzky.

V.

Pre vykonávanie agendy autonómnej krajiniskej správy bude pridelený potrebný počet štátneho úradníctva a zamestnanectva.

VI. ÚPRAVA PERSONÁLNYCH OTÁZOK NA SLOVENSKU A V CENTRÁLNYCH ÚRADOCH

1. Ustanovenie a povyšovanie zriadenieckého personálu (výpomocného personálu) bude sa prevádzkať príslušnými úradmi sídlacimi na Slovensku.

2. To isté platí pre prijímanie robotníctva a zamestnanectva štátnych podnikov, ústavov a fondov.

3. To isté platí ohľadne prijímania a povyšovania pomocných kancelárskych síl a kancelárskych úradníkov.

4. Pokiaľ podľa platných predpisov povyšovanie a ustanovovanie štátnych úradníkov nie je vyhradené prezidentovi republiky alebo vláde republiky (platová stupnica I, II, III, IV, a V) prislúcha toto právo kompetentným orgánom štátnej správy na Slovensku. Ide-li o povýšenie vládou alebo prezidentom republiky, majú kompetentné orgány štátnej správy na Slovensku právo navrhovacie.

5. Okrem predošlých bodov platí v personálnej politike všetko to, čo formuloval pán prezident republiky Dr. Edvard Beneš, hlavne, pokiaľ sa týka účasti Slovákov v štátnej správe vôbec a v centrálnych úradoch zvlášť a pokiaľ sa týka i prevádzania kontroly.

6. Vo veciach ustanovovania a povyšovania úradníkov prezidentom republiky a vládou republiky tvoria slovenskí členovia vlády republiky zvláštny personálny komitét, ktorému sa

Vojenská história

zabezpečuje právomoc, akú má v týchto veciach vo vláde minister financií (právo a povinnosť vyjadrenia, právo veta a v prípade veta rozhodnutie celej vlády.)

Na Slovensku utvorené budú zvláštne štatusy pre všetky odvetvia štátnej správy, včetně štátnych podnikov a ústavov, mimo vojska, četníctva a štátnej polície.

VII.

Slovákom zabezpečuje sa, že v každej vláde republiky zastúpení budú takým počtom ministrov, ktorý zodpovedá pomeru obyvateľstva. Keď by nemohla byť z akéhokoľvek dôvodu utvorená vláda politikov, resp. politických strán, obdržia toto zastúpenie vo vláde osobami úradníkmi alebo odborníkmi.

VIII.

Všetky tieto ustanovenia a smernice musia byť právnický presne formulované a primeraným spôsobom do právneho poriadku republiky vtelené. (Zákon, vládne nariadenie, vládne usnesenia a event.(uálne) iné písomné zábezpeky.)

Za tým účelom, aby bolo urýchlene pripravené a prevedené ústavné zabezpečenie všetkých predošlých návrhov, uvedených v tomto spise, a za tým účelom, aby sa s prevádzaním týchto smerníc mohlo započat' ihneď, udeľuje vláda v rámci platných zákonov a ústavy plnú moc svojim slovenským členom.

V Bratislave dňa 4. októbra 1938.

SNA, Tnúd, 6/46-6, NS, šk. 55, s. 480-487, strojopis, kópia.

DÉRER, I.: Slovenský vývoj a ľudácka zrada. Praha 1946, s. 294-299.

9.

5. október, Trenčín. Správa náčelníka štábu V. zboru v Trenčíne pplk. Jiřího Kosinu o požiadavkách HSLS a jej plánoch na štátoprávne usporiadanie. Pplk. Jiří Kosina, náč.(elník) V. sb.(orovej) oblasti hlási v 00,10 hod.:¹

Právě se ke mně dostavil ing. Dovalga, litevský žurnalista, bytem Bratislava Mudroňova 54 a predložil jednak legitimaci co posluchač filosofické fakulty v Bratislavě, jednak žurnalistickou jízdenku vydanou min.(isterstvem) zahr.(aničných) věci čís(lo) M-11117. Úředních dokladů neměl, poněvadž nepředvídal, že je bude nucen předkládati.

Pán Dovalga sdělil toto:

Byl pověřen Ferdinandem Peroutkou² – prý s vědomím pana presidenta – aby zjistil stanovisko ludové strany Hlinkovy, pokud se týče usnesení na sjezdu 6./10. a vůbec možnosti vzájemné dohody mezi čs. vládou a stranou ludovou. Dle získaných informací panem Dovalgou, jednak v Bratislavě od tamních předáků ludové strany a jednak osobní rozmluvou s poslancem Tiso v Bánovcích, jenž informace získané v Bratislavě plně potvrdil, dá se s jistotou předpokládati, že:

1. Dohoda s pražskou vládou je možná jen v tom případě, dostane-li ludová strana do svých rukou veškerou výkonnou moc;

2. dostane-li sněm, zákonodárství atd; o této druhé podmínce prý se téměř dohodli s panem prezidentem³ a úplná dohoda, opakují ú p l n á dohoda v tomto bodě byla by možnou;

3. Praha by se měla vzdát konečně jednou pro vždy iluze, že Slováci a Češi jsou jedním národem. Podle ludové strany jsou to dva národy a s tímto chápáním souhlasí téměř všechny velmoci. Zmínil se prý o tom též ve své norimberské řeči Hitler⁴. Anglie prý bude podporovat sebeurčení národů, samozřejmě též Polsko. Mimoto mají prý Slováci zaručenou pomoc Německa. Dr. Tiso řekl doslova: Nedá-li nám toto pražská vláda dobrovolně, dostaneme to s pomocí velmocí;

4. Na schůzi 6./10 bude Dr. Tiso referovati o vyjednávání dosavadním s Prahou a dodá prý závěrem, že sa nedohodli. Udělá prý to tak proto, aby nepadla odpovědnost na jednu osobu při sdělování toho kterého stanoviska ludové strany pražské vládě a navrhne, aby celý výbor zaujal kolektivní stanovisko a usnesl se společně na dalších krocích. Toto společné stanovisko celku a ne tudíž jednotlivců nebo jednotlivce bude tlumočeno světu jako definitivní stanovisko mluvčích slovenského národa a nebude to usnesení pro event.(uální) další jednání s vládou, se kterou již více jednatí nebudou;

5. Toto rozhodnutí podle spolehlivých zpráv potvrzených a definovaných samotným Dr. Tiso, může mít 2 alternativy:

a./ Utvoření samostatného a neodvislého slovenského státu, jehož existence bude zaručena velmocami;

b./ kdyby se to nepodařilo přikloní se Slovensko k Polsku, při čemž podrobnosti tohoto připojení nejsou zatím známy, resp. nebyly projednány. Luďáci jsou přesvědčeni, že v tomto

¹Poznámka: „Prezident republiky – hned“!

²Ferdinand Peroutka v letech 1924 – 1939 riadil kultúrno-politickú revue *Přítomnost*. Mal politické kontakty s „Hradom“.

³Pozri dok. č. 5.

⁴A. Hitler sa veľmi ostro vyjadril k slovensko-českým vzťahom nie v Norimbergu, ale v prejave v Športovom paláci 26. 9. 1938. J. Tiso neskôr v rozhovore s J. von Ribbentropom v Mníchove 19. 10. 1938 žiadal ríšskeho ministra zahraničných vecí, aby „odovzdal poďakovanie slovenského národa Votcovi za jeho prejav v Norimbergu, ktorým oboznámil svet s problémom Československa“ Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918 – 1945. Serie D (1937 – 1945). Bd. IV. Baden-Baden 1952 s. 79. Spomínané odvolanie sa na nesprávnu informáciu o mieste a čase prejavu A. Hitlera v Norimbergu naznačujú, že ing. Dovalga sa mohol stretnúť s J. Tisom.

Vojenská história

druhem případě Češi budou prý donuceni požádati Slovensko o dovození, aby se mohli k němu připojit;

c./ třetí kombinace, t. j. připojení se k Maďarsku nepřichází určitě v úvahu pro odpor starší slovenské generace.

6. Luďáci jsou naprosto přesvědčeni, že velmoci určitě jim k uskutočnění toho neb onoho plánu pomohou, neboť jsou Slovákům nakloněny, kdežto Češi jsou se všemi znepřáteleni;

7. Luďáci se dohodli, že ve všem shora uvedeném budou postupovat společně se stranou narodniaróv (předseda Dr. Pauliny – Tóth).

Pro informaci dále sdělují, že osobnost ing. Dovalga může prý potvrdit Dr. Palivec⁵, Zamini, 3. oddě.(lení), neb vůbec min.(ister) zahr.(aničných) věcí. Sdělení pana Dovalgy není tudíž výsledkem usnesení sjezdu, který bude dne 6./10., nybrž jest materiálem, o kterém se bude na sjezdu rozhodovat a jak vidno, bude muset rozhodnutí padnout.

Pán ing. sedí vedle mne a činím dotaz, co mám dále s ním a vůbec v této věci podniknout, resp. zda mám požádati, aby nějakou dobu posečkal na zdejším velitelství, aneb aby odjel dle vlastních plánů. Mimoto prosím hl.(avný) štáb o rozkazy v této věci. Pán ing. prosí, aby ste túto zprávu předali urychleně red.(aktorovi) Ferd. Peroutkovi a Dr. Palivcovi, protože podle jeho názoru dá se celá věc ještě před sjezdem nějakým způsobem usměrnit, resp. řudákům něco nabídnout a tím jednotu čs. udržet. Na jiné nabídky než zhora uvedené luďáci prý nepřistoupí.⁶

Pplk. gšt. J. Kosina

Archív T. G. Masaryka, Praha, f. BAR – I, šk. 69. Slovensko 1938, fasc. R 136/16, strojopis.
RYCHLÍK, J.: Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914 – 1945. Bratislava, 1997, s. 323-324.

⁵JUDr. Josef Palivec ministerský radca, úradník zpravodajskej služby na ministerstve zahraničných vecí.

⁶Dopísané rukou: „Hovor ukončen v 00,50 hod“.

10.

5. október, Bratislava. Úradný záznam o informácii okresného četníckeho veliteľstva v Žiline týkajúce sa rokovani o slovenskej otázke.

Okresné četnícke veliteľstvo v Žiline (hl.(avný) pol.(icajný) radca Dr. Sázavský dňa 5. októbra 1938 o 14,40 telefonuje toto:

Porada v katolíckom dome za účasti asi 50 osôb bola prerušená o " 14 hod. Porada agrárnikov v hoteli Rémi za účasti 13 osôb.

Z agrárnej strany vyslaný bol do katolíckeho domu poslanec Teplanský, ale vrátil sa bez výsledku. Teraz sa jedná písomne a boli vymenené 2 listy.

Rezultát dosiaľ nie je žiadny. Jediné pozitívum je rozhodnutie ľudákov sotrvat' v rámci ČSR. Naproti tomu rozvinula sa vleklá debata o pojmu a rozsahu autonómie.

Poslanec Ursíny je v trvalom telefonickom spojení s vládou. Senátor Kornel Stodola poslal smluvený telegram Dr. Hodžovi. Agrárici sa vyjadrili, že jednanie je veľmi ťažké. Ľudáci čo včera prisľúbili, resp. prijali dnes odvolali a žiadajú 4 ministerské kreslá + ministra pre Slovensko. Dnes dopoludnia mal smer Sidor – Černák prevahu. K vôli charakteristike upozorňujem, že istý agrárny poslanec sa vyjadril, že sú to sviňári, všetko čo im dávame nechcú a bolo by ich treba zavreť. Naproti tomu vyjadrili sa niektorí agrárni poslanci, že dohoda s národniami je hotová.

Spoločná schôdza ľudákov a agrárnikov má započat' o 17 hod.

Nálada je kludná. Z dvoch miest došla zpráva a potvrdzujú ju aj četníci, že v obciach Rosina a Chlumec sa rozširujú zprávy, že sa bude zajtra v Žiline rabovať a že budú demonštrácie proti Židom a Čechom.

Komunisti Major, Steiner, Zupko a Široký¹ mali poradu v komunistickom sekretariáte a chceli nadviazať styk s ľudákmi ale boli týmito odmietnutí a odišli o " 14 hod. zpät' do Bratislavy.

Prosím, aby zpráva bola zdelená ministerstvu vnútra a pánu krajinskému prezidentovi.

Ak porady začnú v stanovenom čase podám ďalšiu zprávu medzi 18 – 19. hod.

Prijal. Kábrt²

SNA, KÚ, šk. 278, č.j. 63832/38. Originál, strojopis, bez podpisu.

¹Gábor Steiner, senátor za KSČ, Viliam Široký a František Zupka poslanci za KSČ, Štefan Major významný funkcionár KSČ na Slovensku.

²Kábrt pracovník Krajinského úradu.

11.

5. október, Praha. Protokol o mimořádné schůzi ministerské rady, konané ve středu dne 5. října 1938 o 1 hod. odpoledne v předsednictvu ministerské rady.

9. Politická situace – jednání se Slováky.

Předseda vlády sdělil, že spolu s hlavním velitelem¹ dali zástupcům politických stran čestné slovo, že tato vláda bude postupovati ústavně, ale vyžádali si zároveň a obdrželi stejný závazek se strany zástupců politických stran, že bude udržena politická kázeň a nebudou kladeny překážky ani když opatření vládní půjdou proti stanoviskům stran.

Pokud jde o úpravu poměrů ke Slovensku formuloval slovenské požadavky i nichž se jedná dnes odpoledne v Žilíně ministr dr. Karvaš a sdělil, že se požaduje:

1. má býti při vydání některého zákona, nebo ve vládním prohlášení uznána samostatná existence českého a slovenského národa.

S tím vyslovila vláda souhlas.

2. Úprava jazykového zákona má býti provedena tak, aby jazyk český i slovenský byl jazykem státním a to český v zemích mimoslovenských (vyjímaje Podkarpatsku Rus) a slovenský na Slovensku. Vyjimky budou stanoveny nařízením. Na vojsko sa toto ustanovení nevztahuje.

Také proti tomuto bodu nebylo ve vládě námitek.

3. Právomoc zemských sněmů má býti rozšířena na všechny věci, kde usnesením sněmu nebude porušena jednotnost státu, při čemž se výslovně ústřední vládě ponechává rozhodování o věcech vojenských a zahraničně – politických, čítaje v to i obchodně – politické, jakož o i věcech finančních.

O event.(uálním) vyjmutí věcí justičních se jedná.

Právomoc zemského presidenta byla by přiměřeně rozšířena.

4. Má býti zřízeno ministerstvo pro² Slovensko, které by bylo v určitých věcech konečnou instancí. Sídlo bylo by buď v Bratislavě nebo v Praze. Podrobný návrh podal by ministr jehož osoba bude navržena co najrychleji.

Také tento tento požadavek byl v zásadě schválen.

Předseda vlády zdůraznil, že úprava poměrů slovenských musela by býti obdobně provedena také v Čechách a v zemi Moravskoslezské.

Posleze bylo usneseno, aby v případě, že nedojde ze Žiliny zpráva o docílené dohodě činitelů tam shromážděných, odebral by se tam letadlem ministr dr. Karvaš, který by na základě plné moci vlády a stanoviska v této debatě projeveného dojednal vyřešení této věci. Podle potřeby bude stále v telefonním styku s předsedou vlády a jeho náměstkem.

Kdyby nebylo dosaženo v nejbližších hodinách řešení dohodou, bylo uvažováno o event.- (uální) nutnosti rozpuštění parlamentu a zastavení činnosti politických stran, což by se však stalo po jejich uvědomění, a to se zřetelem k vzájemnému závazku přijatému mezi zástupci politických stran a předsedou vlády dnešního dne....

Konec schůze o 2 hod. odpoledne.

NA, PMR, šk. 4143, XIX – 1 – 5. října 1938.

¹Ludvík Krejčí, armádný generál, náčelník Hlavného veliteľstva mobilizovanej československej armády.

²Slovo pro „správu“ škrknuté.

12.

5. – 6. október, Praha. Protokol o schůzi ministerské rady, konané dne 5. října o 6 hod. večer v předsednictvu ministerské rady.

2. Ministr dr. Karvaš podal zprávu, že zástupci strany lidové a občanských stran na Slovensku jednají o dohodu k vyřešení otázky slovenské na podkladě požadavků lidové strany ze dne 5. června 1938. Po provedené debatě, během které byla svolána meziministerská porada referentů všech tangovaných resortů, dospěla vláda ke stanovisku, že bude nutno na této základně jednati....

Ke konci schůze (po 4. hod. ranní) byli přizváni předsedové poslanecké sněmovny Malypetr a senátu dr. Soukup, jakož i předsedové stran Beran, Hampl, dr. Franke, dr. Šrámek, Mlčoch a dr. Hodáč.¹

Pokud jde o jednání s Maďarskem vzato na vědomí, že propuštění politických vězňů Maďarskem požadované, pokud bylo administrativně proveditelné, se již stalo a pokud vyžaduje amnestie, jest připraveno ministerstvo spravedlnosti.

Když se dostavili předsedové poslanecké sněmovny a senátu, jakož i politických stran a byli informováni o stanovisku vlády ve věci usnesení mezinárodního výboru v Berlíně z 5. října 1938, demobilizace a ve věci úpravy poměru na Slovensku², vzali po provedené debatě a podaných vysvětleních a motivacích stanovisko vlády na vědomí.

Konec schůze o 6 L hod. ranní.

NA, PMR, šk. 4143, XIX – 3 – 6. října.

¹Rudolf Beran Republikánska strana zemedelského a malorofníckeho ľudu; Antonín Hampl Československá strana robotnícka; Emil Franke Československá strana socialistická, Ján Šrámek Československá strana lidová, Rudolf Mlčoch Živnostenská strana; František X. Hodáč Národné zjednotenie.

²Dňa 7. októbra 1938 po 10. hodine prijal predseda vlády J. Syrový zástupcov strán, ktorí podpísali dohodu v Žiline. Delegáciu viedol J. Tiso a jej členmi boli J. Paulíny Tóth, M. Sokol, F. Ďurčanský, M. Černák, P. Teplanský, J. Ursíny, K. Rybárik, J. Vančo, J. Petrovič a J. Lichner. Informovali J. Syrového o dosiahnutej dohode a žiadali, aby bola čo najskôr realizovaná. O deň neskôr, 8. októbra 1938, pri stretnutí J. Tisa s predstaviteľmi koalíčných strán v poslaneckej snemovni podpísali za agrárnikov R. Beran, za sociálnych demokratov A. Hampl, národných socialistov O. Klapka, za lidovcov B. Stašek, za živnostenskú stranu R. Mlčoch a za národné zjednotenie F. X. Hodáč prehlásenie: „My podpísaní reprezentanti českých politických strán, osvedčujeme, že v zmyslu žilinskej dohody zo dňa 6. októbra 1938 si osvojujeme návrh HSLS na vydanie Ústavného zákona o autonómii Slovenska ako bol podaný v poslaneckej snemovni a publikovaný v Slovaku č. 129 zo dňa 5. júna 1938 a zaväzujeme sa, že sa pričínime, aby bol čo najskôr ústavnoprávne prejednaný a prijatý“. Slovák 9. 10. 1938; GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: Druhá republika 1938 – 1939. Praha – Litomyšl 2004, s. 82.

13.

5. október, Žilina. Úradný záznam o informácii hlavného policajného radcu Dr. E. Sázavského o rokovaníach v Žiline.

Hlavný policajný radca Dr. Sázavský hlási dňa 5. 10. 1938 o 18,45 hod. zo Žiliny toto:

Dnes dopoludnia dostavila sa na okresný úrad v Žiline deputácia ľudovej strany Dr. Tvrдый s majiteľom čistiarne Petrovským, predsedom Orla a žiadala, okresného náčelníka o vhodné bezpečnostné opatrenia, aby ich jednanie nebolo nikým rušené, ani ovlivňované. Okresný náčelník zariadil žiadané spolu s okresným četníckym veliteľom a súčasne jej dal pre zajtrajší deň k dispozícii koncipistu okresného úradu, ktorý spolu s jedným členom výkonného výboru bude zajtra kontrolovať v katolíckom dome legitimácie, aby sa tam nikto nepovolný nedostal. Očakávaná účasť je 80 –100 osôb.

Táto žiadosť deputácie na okresnom úrade, aby jednanie nebolo nikým ovlivňované neharmonuje s letákmi, ktoré sa dnes vyskytli v tunajšej továrni na súkna a v obci Varín, okres Žilina. Tento leták znie: Slováci. Rodáci. Prežívame historické chvíle, v ktorých riešia sa osudy všetkých národov a preto Hlinková slovenská ľudová strana svoláva výkonný výbor na 6. 10. 1938 o 9 hod. dopoludnia do katolíckeho domu v Žiline a tam sa rozhodne o ďalšom osude slovenského národa. Nechajte prácu na chvíľu a prídte tiež, čím budete účastní historické chvíle pre slovenský národ. Postavme sa proti ďalšiemu okupovaniu Slovenska neslovenskými a nekresťanskými živlami a žiadajme, samourčovací právo pre Slovákov. Slováci na stráž.

Podpis: Roduverní Slováci.

Dnes sa jednalo v katolíckom dome do 13,30 hod. Vo 14 hod. prišla do hotelu Rémi, kde sú shromáždení agrármici, deputácia ľudákov s Černákom a jednali s Ursínom a Teplanským. Za štvrt' hodiny vrátili sa späť do katolíckeho domu. Po ich odchode svolal Ursíni užšiu 8 člennú komisiu, ktorá po štvrt' hodinovom jednaní zavolala do uzavretej miestnosti všetkých prítomných agrárnych parlamentníkov. Keď túto poradu skončili volal Ursíni pred 16. hod. Prahu. Po tejto telefonickéj rozmluve odišiel autom do katolíckeho domu, kde sa zdržal asi štvrt' hod. a vrátil sa do hotelu Rémi. Medzitým ľudáci svoju poradu v katolíckom dome okolo 17 hod. skončili a väčšina ich delegátov sa odobrala do kaviarne Rémi. Všetci agrármici odobrali sa potom k novej porade do uzavretej miestnosti, odkiaľ o 18 hod. vyšiel Ursíni a volal znovu Prahu. Zrejme sa čaká na výsledok porady užšieho ľudáckeho výboru, ktorý dosiaľ zasadal v katolíckom dome za účasti Sidora, Tiszu, Mederlyho a Siváka¹. Za rozhovoru ľudákov a agrárnikov v kaviarni Rémi zdá sa, že umiernené krídlo a snaha po dohode pomalu nabýva vrchu.

Ak národňari, tak aj agrármici pristúpia na návrhy ľudákov len z toho dôvodu, aby bola zachovaná celistvosť Slovenska.

Ľudáci s odstúpením pána prezidenta republiky Dr. Beneša súhlasia a podľa ich názoru mal tak urobiť už skôr.

Prijal: Kábrt.

SNA, KÚ, šk. 278, č.j.63832/38. Originál, strojopis, bez podpisu.

¹K. Sidor, poslanec za HSES. J. Sivák, poslanec za HSES. K. Mederly senátor za HSES.

14.

5. október, Bratislava. Úradný záznam o rokovaníach v Žiline.

Dr. Sázauský telefonuje dňa 5. októbra 1938 o 21,40 h. zo Žiliny:

Včera večer prišlo do hotelu Tatra v Trenčíne autom Krajinského úradu S-7 a priviezlo Sidora, Tisu, Macha a Staňu. Tým istým autom pricestovali menovaní do Žiliny.

O 21 hod. ukončil užší výbor ľudovej strany poradu v katolíckom dome. Bolo tam prítomné asi 60 mladíkov, ktorí výboru zaspievali „Kto za pravdu horí“. V katolíckom dome sú vyvesené slovenské zástavy.

Členovia výboru odobrali sa k senátorovi Kovalíkovi k svokrovi okresného náčelníka v Žiline.

Podľa poslednej zprávy agrárenici pristúpili na požiadavky ľudíakov. Teraz obe strany večerajú a po večeri budú písomne fixovať dohodu, t.j. plnú autonómiu Slovenska a predbežne 5 ministrov, z tých jeden agrárnik, jeden národnik a ostatný ľudáci včetne ministra pre Slovensko.

Demisia prezidenta Republiky bola v ľudáckych kruhoch a takmer aj v iných slovenských kruhoch prijatá so súhlasom, iba u židov sa javí určitá depresia.

Prijal: Vejrosta¹

SNA, KÚ, šk. 278, č.j. 63832. Originál, strojopis.

¹Vladimír Vejrosta, radca politickej správy Krajinského úradu.

15.

6. október, Bratislava. Úradný záznam o rokovaníach v Žiline.

Dňa 6. 10. 1938 o 7,30 hod. oznamuje telefonicky hl.(avný) polic.(ajný) radca Sázavský zo Žiliny toto:

Oba výbory pracovali na konečnej redakcii úmluvy, avšak nikomu o výsledku tejto nič neprezradili, ani svojim žurnalistom. Výbory sa utiahli do svojich izieb, nikoho k sebe nepustili a ostali tam až do štvrt' na štyri. Ostatní prítomní sedeli pri víne v hoteli Rémi, avšak ani títo o veci nič nehovorili, z čoho vidieť, že bolo už vopred sjednané zachovať o výsledku dohody naprostú tajnosť.

Dnes je v Žiline trhový deň, návštevníci dostávajú sa v obvyklom počte a je klud¹. Do mesta prišiel pohotovostný oddiel z Čadce. Ohľadom ďalších zpráv treba vyčkať 9. hodinu, kedy má byť vydané verejné vyhlásenie.

6. 10. 1938.

Prijal: Vejrosta.

SNA, KÚ, šk. 278, č. j. 63832/38. Strojopis, originál, bez podpisu

¹Do Žiliny priletel 5. 10. 1938 „tesne po 17. hodine továrnik Baťa so skupinou spolupracovníkov. Tam sa pokúsil nadviazať styky so senátorom Mederlym, ktorý mu ale odkázal, že s ním nemá čo jednať. Baťa bol tým veľmi zarazený, ale v Žiline zostal“. SNA, KÚ, šk. 278, č. 63832/38. Dr S.(ázavský) 6. 10. 1938 o 9,55 hodine.

16.

6. október, Praha. Protokol o mimořádné schůzi ministerské rady, konané ve čtvrtek dne 6. října 1938 o 12. hod. odpoledne v předsednictvu ministerské rady.

Předseda vlády¹ zahájil schůzi o 12 hod. odpoledne sdělením, že důvodem svolání jsou nové zprávy ze Slovenska, které z počátku zněly velmi znepokojivě, ale nepotvrdili se.

Ministr dr. Karvaš sdělil, že na Slovensku a hlavně v Žilině byly patrně nepřátelskými kruhy rozšiřovány pověsti, že se včera vláda na návrh ministra dr. Karvaša usnesla, že mají být politické strany rozpuštěny. Tyto zprávy uvedl na pravou míru prohlášením vůči poslanci Ursínymu, že takové uznesení se nestalo a že jen v případě, kdyby v Žilině nedošlo k dohodě, že by musela vláda řešit věc jinak a že event.(uálně) uvažovala o zastavení činnosti stran.

Podle právě obdržených zpráv došlo naopak k dohodě a poslanec dr. Tiso promluvil k demonstrantům a prohlásil, že se strany lidová, republikánska, národnárska a fašistická dohodly na návrzích v podstatě tohto obsahu:

I. část obsahuje podklad k prohlášení k národu, že se jmenované strany dohodly na tomto řešení za účelem zabezpečení existence Slováků v rámci Československé republiky.

II. Pro přechodná opatření má být s vyloučením oboru ministerstva zahraničních věcí, národní obrany a z určité části ministerstva financí jmenován ministr pro správu Slovenska, který spolu s dalšími 4 ministry, členy ústřední vlády povede vládní moc na Slovensku.

III. Definitivní úprava stane se ústavoprávně při projednávání změn území a jejím podkladem bude návrh lidové strany z 5. června 1938.

Táto zpráva byla potvrzena hlášením zemského presidenta v Bratislavě z dnešního dne ve 12.45 hod. tlumočeným ministrem vnitra a dále během schůze telefonickým rozhovorem předsedy vlády s poslanci dr. Tiso a Teplanským.

Usneseno, že vláda ve své pravomoci podle § 60 ústavní listiny jmenuje poslance dr. Jozefa Tiso, úřadujícího místopředsedu Hlinkové slovenské lidové strany ministrem pro správu Slovenska.

Předseda vlády byl pověřen, aby vydal dru Tiso jmenovací dekret, jímž ho vláda jmenuje ministrem pro správu Slovenska a dále, aby přijal podle § 73 ústavní listiny do svých rukou slib dr. T i s o ústavou předepsaný.

Dodatkem k tomuto jmenování usnesla se vláda vyžádati si od ministra dr. Tiso návrh dalších slovenských ministrů, kteří budou vykonávat do definitivní úpravy vládní moc na Slovensku....

Konec schůze o 2 hod. odpoledne

NA, Praha, PMR, šk. 4143, XIX – 4 – 6. října 1938.

¹Na schůzi byli přítomni okrem ministrov: „předseda poslanecké sněmovny Malypetr, předseda senátu dr. Soukup, předsedové stran Beran, Hampl, dr. Franke, Mlčoch, dr. Hodáč a dr. Šrámek, jakož i arm.(ádní) gen. Krejčí“.

6. október. Bratislava. Správa krajiniského prezidenta J. Országha Prezídiu ministerstva vnútra v Prahe o rokovaniach v Žiline.

Dodatkom k telefonickému hovoru s vrchným odborovým radcom Dr. Kodítkom z dnešného dňa predkladám túto zprávu:

Okresný náčelník v Žiline Dr. Jesenský o 13,30 hod. telefonicky hlási, že sa znova informoval u popredsedu slovenskej ľudovej strany Dr. Tisu o udalostiach, ktoré sa dosiaľ dňa 5. a 6. októbra v Žiline odohraly. Dr. Tiso mu znova potvrdil, že všetky štátotvorné strany a sice agrárna, soc.(iálno) demokratická¹, národne socialistická a slovenská strana ľudová dohodly sa na jednotnom postupe v slovenských otázkach. Boli prítomní i delegáti Podkarpatskej Rusi a sice: Dr. Bródy, Dr. Pavel Ocík, Július Révay, Földesi, Ivan Židovský a senátor Bačinský, ktorí sa tiež k dohode pripojili.

Poslanec Tiso sa vyslovil, že zástupcovia všetkých politických strán mimo komunistov si osvojili návrh ľudovej strany na autonómiu, podaný v parlamente dňa 4. júna 1938² a usniesli sa na dodatočnom návrhu zákona o prechodných opatreniach a o zákonodarnom prevedení nového zriadenia Slovenska.

Za touto dohodou stojí i predseda českej agrárnej strany Beran a zaručuje súhlas ostatných strán, že sa to ústavne prejedná.

Na tomto základe má sa menovať hneď minister pre Slovensko jako dezignovaný predseda prvej slovenskej vlády, v ktorej majú byť mimo predsedu ešte štyria ministri Slováci.

Ujednanú dohodu všetci zúčastnení podpísali.

Výkonný výbor slovenskej ľudovej strany ešte zasadá.

Dr. Tiso požiadal okresného náčelníka, aby mu už umožnil telefonický rozhovor s predsedom vlády v Prahe. Chce mu oznámiť kandidáta na ministerstvo pre správu Slovenska, ktorý má byť dezignovaný za predsedu budúcej slovenskej vlády.

Okresný náčelník popiera zprávy o tom, že by bol poslanec Eszterházy vyjednával so slovenskou ľudovou stranou. Pravda je iba to, že poslanec Eszterházy v Žiline bol³ a hovoril s jednotlivými členmi slovenskej ľudovej strany. Podľa sdelenia okresného náčelníka tiež poslanec Dr. Tiso popiera, že by ľudová strana bola s poslancom Eszterházym oficiálne vyjednávala.

Okresní náčelníci z Trenčína⁴ a z Púchova⁵ mi sdělili, že im zo Žiliny telefonoval poslanec Dembovský⁶ menom akéhosi predsedu slovenskej vlády, aby v celom okrese okamžite vyvesili slovenské národné zástavy. Upravil som oboch okresných náčelníkov, aby nikoho nepočúvali, len svoje nadriadené úrady a aby tedy žiadne zástavy nevyvesovali. Súčasne požiadal som okresného náčelníka v Žiline, aby priamym dotazom u Dr. Tisu zistil, kto s horejším telefonovaním poslanca Dembovského poveril. Okresný náčelník v Žiline mi telefonicky hlásil, že hovoril v tejto veci s poslancom Dr. Tisom, ktorý mu sdělil, že Dembovský nebol ničím poverený, teda ani takýmto telefonovaním a poznamenal ešte, údajne s úsmevom, že Dembovský rád tára.

¹Sociální demokrati pristúpili k dohode až dodatočne vyjadrením súhlasu predsedu strany A. Hampla.

²Návrh zákona o autonómii Slovenska schválilo predsedníctvo HSLS 3. júna 1938, na druhý deň mimoriadny zjazd strany a bol publikovaný 5. júna 1938 v denníku *Slovák*. Do Národného zhromaždenia Československej republiky bol predložený 19. augusta 1938. Neskôr, 22. novembra 1938, v čiastočne upravenej podobe bol schválený ako Ústavný zákon o autonómii Slovenskej krajiny. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava 1998, s. 189-195.

³J. Esterházy bol 4. 10. 1938 dopoludnia v Trenčíne, dňa 5. 10. 1938 v Budapešti a dopoludnia 6. 10. 1938 v Žiline.

⁴Eduard Galvánek.

⁵Otto Brandstiller.

⁶Karol Dembovský poslanec Hlinkovej slovenskej ľudovej strany 1935 – 1938.

Vojenská história

Okresný náčelník kategoricky vyhlásil a toto si dal potvrdiť i poslancom Dr. Tisom, že nikde nebola spomínaná samostatnosť Slovenska a že dohoda žiada širokú zemskú samosprávu v hraniciach Československej republiky.

Krajinský prezident hovoril i s poslancom Ursíny, ktorý sa tiež zúčastňuje porád v Žiline a ktorý krajinskému prezidentovi telefonicky sdělil, že v Žiline bola dohoda, proponovaná koalovanými stranami, dodržaná, a že nezodpovedá pravde, že by bol Dr. Tiso proklamoval samostatnosť Slovenska.

Dohodu tak, jako bola ujednaná, zúčastnené vládne strany prijali jako jedínú možnosť riešenia vzhľadom na postuláty slovenskej ľudovej strany.

Boli prítomní na týchto poradoch i Rusíni, ktorých mená, jako som uviedol, mi už okresný náčelník sdělil. Poslanec Eszterházy bol sice v Žiline, avšak podľa Ursínyho sdelenia sa s ním nevyjednávalo a došlo len k neoficiálnym rozhovorom.

Na dohode sú zúčastnení:

Agrárci, národnári, fašisti a národní socialisti. Sociální demokrati neboli prítomní. Mám ale vedomie o tom, že poslanec Bečko a člen krajinského výboru Korman včera ráno odcestovali do Žiliny, lebo som im na tento cieľ dal k dispozícii svoje auto. S ľudákmi sa neradili, ale mali poradu s ostatnými koalovanými stranami. A tiež mám vedomie o tom, že na porade Československej národnej rady odbočky v Bratislave prítomní zástupcovia sociálnej demokracie na čele s ministrom Dérerom a Markovičom⁷ zmocnili tam prítomných agrárnikov, aby s ľudovou stranou vyjednávali a dali im len takú úpravu, aby sa so slovenskou ľudovou stranou dohodli, lebo podľa slov pána ministra Dra Déreera sociální demokrati sú presvedčení, že agrárci s Ursíny a Teplanským na nič takého nepristúpia, čo by bolo na škodu Československej republiky.

Poslanec Ursíny na Tisovom prehlásení nebol prítomný. Na otázku, čo je vlastne obsah celej uzavretej dohody odpovedal poslanec Ursíny krajinskému prezidentovi, že dohoda pohybuje sa na tom základe, že na prechodnú dobu decentralizuje sa agenda všetkých ministerstiev, pokiaľ sa týka Slovenska a to do piatich (5) rezortov, vedených ministrami Slovákmi. Nedecentralizuje sa agenda ministerstva národnej obrany, ministerstva zahraničia a čiastočne i ministerstva financií.

Má byť prijatá nová ústava na podklade návrhu, ktorý predložila slovenská ľudová strana dňa 4. júna 1938 Národnému Shromáždeniu.

Znova zopakoval poslanec Ursíny, že nebolo nikde reči o samostatnosti Slovenska a nič nebolo usnesené proti celistvosti Československej republiky.

Krajinský prezident: Országh (vlastnoručný podpis)

NA, PMV-AMV, 1936 – 1940, 225-1212-16, šk.1212, č.28226. Strojopis, originál.
SNA, KÚ, š. 278, č. 63832/38 (koncept).

⁷Ivan Markovič poslanec Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej.

18.

6. október, Žilina. Správa podplukovníka Jaroslava Rückla vrchnému odborovému radcovi JUDr. Otakarovi Liškovi na ministerstvo vnútra v Prahe o situácii v Žiline.

Dotakem k fonogramu z odpoledne dne 5. a ze 6. října 1938¹.

Výměna názorů mezi skupinou poslanců bývalých stran koaličních a Hlinkovy Ludové strany, vedla dne 5. října 1938 k dohodě, jejímž podkladem byl návrh učiněný Ludovou stranou vládě dne 4. června 1938², poněkud pozměněný protinávhrhy poslanců bývalých koaličních stran.

Podle hodnověrných důvěrných sdělení šlo v podstatě o vytvoření federalistického státu, jehož hlavními a samostatnými složkami by byly země historické a Slovenské.

Hned po uskutočnění dohody byly projevovány obavy, aby maďarofilské a polonofilské složky Ludové strany, resp. jejího výkonného výboru, nezavrhl tento plán a nevynutily si rozhodnutí výkonného výboru pro plebiscit. Tyto obavy byly sdíleny jak v táboře bývalých koaličních poslanců, tak i vedoucími činiteli Hlinkovy Ludové strany.

Zároveň bylo lze pozorovati, že všem na dohodě pracujícím účastníkům byla uložena přísná mlčenlivost o obsahu dohody. Oddůvodňovalo se to tím, že má býti zabráněno agitaci i pro i kontra sjednané dohody. Proto bylo možno jen velice nesnadno získávat nějaké zprávy ježto většina účastněných osob mlčenlivost také skutečně dodržela.

Ze zpráv, které jsem v této době získal, bylo patrné, že vyjednávači jsou rozhodně pro zachování nynějšího státního svazku v pozměněné formě. Zejména vysvívalo ze zpráv, že Slovensko má dostati svou vládu o pěti ministrech, z nichž jeden by byl ministerským předsedou, a kteří by byli rozděleny tak, že tři z nich by byli vybráni ze slovenské Ludové strany a po jednom ze stran agrární a národní.

Tyto ministry měla by menovati ústřední vláda v Praze.

V časných hodinách ranních obdržel jsem potvrzení předcházející zprávy o uspořádání slovenských věcí, ale také nový projev nejistoty, jak se zachová výkonný výbor slovenské Ludové strany k předložené úpravě o uspořádání slovenských věcí.

Dne 6. října 1938 započala o 9 hod. porada výkonného výboru Hlinkovy Ludové strany v katolickém domě v Žilině. Přístup k poradní místnosti byl přísně střežen pořadateli Ludové strany, kteří vpustili do poradní místnosti jen ty osoby, které se mohli bezpečně prokázati jako členové výkonného výboru.

Výkonný výbor schválil jednohlasně resoluci sjednanou předchozího dne mezi zástupci strany Hlinkovy a druhých politických slovenských stran, která také obsahovala všechny požadavky, jak byly později tlumočeny vládě a které vysvítají z připojeného opisu návrhu zákona o decentralisaci výkonné moci v rámci republiky česko-slovenské³. Poslanec Dr. Tiso vyhlásil na to v 10,15 hod. s balkonu katolického domu v Žilině Slovensko za samobytný stát. To zavdalo v prvé chvíli důvod k doměnce, že proti připravovanému a očekávanému řešení slovenské otázky, přece jen zvítězili radikální živly, které prosadili úplné osamostatnění Slovenska. Rychlým přezkoumáním jsem však zjistil, že šlo o vybudování autonomního svazku v rámci čsl. republiky za podmínek v předu uvedených s tou odchylkou, že členové vlády slovenské mají býti současně členy ústřední vlády pražské.

Prohlášení Dr. Tiso vyslechl zástup asi 1500 lidí, většinou mládeže, která vyvolala také ministra Černáka, poslance Sidora a volala též po Dr. Sokolovi, který se však na balkoně

¹Hlásenie pplk. J. Rückla je prílohou správy J. Országha. Fonogramy ani záznamy telefonických rozhovorov sa v tomto spise nenachádzajú. Prílohou dokumentu je Návrh zákona o decentralizácii vládnej moci (dok. č. 19).

²Pozri dok. č. 15, poznámka č. 2.

³Pozri dok. č. 18. Príloha sa nepublikuje. Je úplne totožná s uvedeným dokumentom.

Vojenská história

neobjavil a byl omluven Dr. Tisou nutnou prací. Ve svém proslovu napomínal Dr. Tiso důtklivě k naprostému udržení pořádku a pokoje a zdůraznil, že na hranicích Slovenska stojí nepřátelé, kteří by během dvou hodin obsadili Slovensko kdyby došlo k nepokojům a to by znamenalo zánik Slovenska.

Zástup asi 200 osob většinou mládeže pochodoval pak od katolického domu na náměstí Svobody. Při pochodu okolo obecního domu šňal notářský ředitel Géza Janček na domě vyvěšenou státní vlajku, která byla nahrazena slovenským práparem a kromě toho byla na domě vztyčena vlajka Hlinkovy Ludové strany. Za nedlouho potom byla státní vlajka na obecním domě opět vztyčena. Veřejný klid a pořádek nebyl nijak porušen.

Po podpisu výkonným výborem Ludové strany odhlasované resoluce zástupci této strany, byla resoluce podepsána také zástupci stran agrární, národní, živnostenské, nár.(odně) socialistické a soc.(ialno) demokratické⁴. Strana komunistická byla z jednání o úpravu slovenských věcí vyloučena již 5. 10. 1938. Neviděl jsem a nezjistil jsem, že by se byl porad účastnil zástupce čsl. strany Lidové (Mičurovy).

Obsah resoluce byl telefonicky sdělen pražské vládě a podle neprověřené a nezaručené správy, odcestovali zástupci Slovenska s podepsanou resolucí k dalšímu jednání do Prahy.

Dne 6. října dopoledne v době zasedání výkonného výboru Hlinkovy Ludové strany, přijel do Žiliny poslanec Eszterházy, který chtěl se dostati do poradní místnosti, do které však nebyl pořadatelé vpuštěn. Po projevu Dr. Tiso o usnesení výkonného výboru Ludové strany, mluvil poslanec Eszterházy jak s činiteli Ludové strany, tak s činiteli druhých slovenských politických stran, kterým oznámil, že dne 5. 10. 1938 vyjednával s maďarským ministerským předsedou Imredym, který jej požádal aby sdělil zástupcům Slovenska, že Komárno a Parkáň⁵ musí být v sobotu dne 8. 10. 1938 vyklizeny, jinak budou vzaty útokem maďarského vojska⁶.

Podle neprověřené zprávy, vlaji na Žitném ostrově maďarské prapory a v Bratislavě nosí obyvatelstvo maďarské odznaky.

Po 14. hod. dne 6. 10. 1938 odjela většina zástupců bývalých tak zvaných státotvorných stran ze Žiliny. Dr. Tiso se svým užším štábem pracoval v domě svazu slovenských železničarů.

Na 20 hod. 6. 10. 1938 je v Žilině připraven oslavný lampionový průvod městem.

Až na celkem nepatrné a nezávažné výstřelky nerozváživců, nebyl dosud klid v Žilině porušen.

Pplk. Rückl⁷

NA, PMV-AMV 1936 – 1940, 225-1212-16, šk. 1212, č. 28226/38. Strojopis, originál.

⁴Pozri dok. č. 15, poznámka č. 1.

⁵Štúrovo.

⁶Rovnakú informáciu poskytol E. Sázavsky 6. októbra 1938 o 11,10 hod. Krajskému úradu, podľa ktorej J.Esterházy v Žiline „vyhladal predákov jednotlivých strán a sdělil im, že včera jednal v Budapešti (s) Imredym (ministerský predseda), ktorý mu oznámil, že chce, aby v sobotu bolo vykludnené Komárno a Parkáň. Keď sa tak nestane zahája Maďari v nedel' u ráno postup na Slovensko“. SNA, KÚ, šk. 278, č. 63832/38.

⁷Pplk.Jaroslav Rückl, námestník veliteľa Zemského četnickeho veliteľstva v Brne.

6. október, Žilina. Dohoda politických strán v Žiline.

V y h l á s e n i e

I. Podpísaní osvojujeme si návrh Hlinkovej slovenskej ľudovej strany na vydanie ústavného zákona o autonómii Slovenska tak ako bol podaný v poslaneckej snemovni v roku 1938 a uverejnený v Slovákovi v čísle 129 zo dňa 5. júna 1938. Zaväzujeme sa, že sa všetci všetkými silami vynasnažíme, aby tento návrh bol národným shromaždením ústavne prijatý najneskôr do 28. októbra 1938. Ústavným prijatím tohto návrhu bude štátoprávne postavenie Slovenska definitívne vyriešené. II. Vládna a výkonná moc na Slovensku má sa okamžite odovzdať do rúk slovenskej vlády, preto žiadame okamžite poveriť podpredsedu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany poslancu Dr. Jozefa Tisu, aby ako dezignovaný predseda zostavil v dohode s podpísanými politickými stranami prvú slovenskú vládu pozostávajúcu z predsedu a štyroch členov ministrov a navrhol ju na menovanie.

Podpísaní prijímajú návrh zákona na decentralizáciu vládnej a výkonnej moci tak, ako je k tomuto prehláseniu pripojený. Tento návrh sa má prijať a uskutočniť v najkratšom čase, aby aj do uskutočnenia prvého bodu tohto vyhlásenia vládna a výkonná moc dostala sa nielen fakticky, ale i právne do rúk Slovákov.

Dané v Žiline dňa 6. októbra 1938.

Podpísaní: P. Teplánsky, J. Ursíny, J. Petrovič, K. Stodola, O. Devečka, M. Černák, K. Rybárik, A. Šelmeč, J. Lichner, S. Vančo, J. Tiso, J. Sivák, K. Sidor, J. Ivák, M. Sokol, J. Paulíny-Tóth.

Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava, 1998, s.180.

20.

6. október, Žilina. Návrh zákona o decentralizácii vládnej moci.

Národné shromáždenie republiky Československej usnieslo sa na tomto zákone:

§. 1.

Cieľom zabezpečenia prajného vývinu slovenského národa v rámci republiky Československej upravuje sa verejnoprávne postavenie Slovenska a jeho národných, politických, kultúrnych, hospodárskych a sociálnych záujmov a v dôsledku toho decentralizuje sa vládna a výkonná moc pre Slovensko.

§. 2.

Vládnu a výkonnú moc na území slovenskej krajiny vykonáva slovenská vláda pozostávajúca z 5 ministrov. Výnimku tvorí agenda ministerstva zahraničia, ministerstva národnej obrany, správa štátneho dlhu a uzavieranie pôžičiek pre spoločné potreby štátu.

§. 3.

Jeden z piatich ministrov bude poverený funkciou predsedu slovenskej vlády. Všetci piati ministri sú zároveň aj členmi ústrednej vlády v Prahe.

§. 4.

Na Slovensko takto prenesená vládna a výkonná moc rozdelí sa na odbory takto:

1. Vnútro, spravodlivosť a zdravotníctvo: sem patrí doterajšia agenda ministerstva vnútra, zdravotníctva a telesnej výchovy a spravodlivosti.
 2. Dopravný: sem patrí agenda ministerstva pôšt a telegrafov a železníc.
 3. Hospodársky: sem patrí agenda ministerstva verejných prác, obchodu, priemyslu a živnosti a zemedelstva.
 4. Osvetový: sem patrí agenda ministerstva školstva a národnej osvety.
 5. Finančný a sociálny: sem patrí doterajšia agenda ministerstva financií a sociálnej pečlivosti.
- Všetky štátne podniky, jestvujúce na území Slovenska, podliehajú rozhodujúcej právomoci slovenskej vlády, ktorá ich zadelí do patričných odborov.

§. 5.

Úmernú čiastku rozpočtových výdavkov ustáli paritná komisia, určená s jednej strany ústrednou vládou a s druhej strany slovenskou vládou.

§. 6.

Zákon tento nadobúda účinnosti vyhlásením a platí pokiaľ sa ustanoví autonómna vláda podľa zmenenej ústavy.

§. 7.

Previesť tento zákon ukladá sa ústrednej vláde a slovenskej vláde spoločne.
V Žiline 6. októbra 1938.

Podpisy: P. Teplánsky, J. Ursíny, J.S. Vančo, J. Líška, J. Lichner, K. Rybárik, O. Devečka, K. Stodola, E.B. Lukáč, A. Šelmec, J. Styk, M. Vančo, J. Paulíny-Tóth, J. Ivák.

SNA, KÚ, šk. 278, č. j. 63832/38. Národné noviny 8. 10. 1938.

Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava, 1998, s.180-183.

21.

6. október, Žilina. Manifest slovenského národa prijatý na zasadnutí výkonného výboru Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.

Mníchovská dohoda štyroch veľmocí podstatne zmenila štátne a politické pomery v strednej Európe. My Slováci, ako samobytný slovenský národ, žijúci od vekov na území Slovenska, uplatňujeme si svoje samourčovací právo a preto dovoľávame sa medzinárodného zagan-
tovania nedeliteľnosti svojej slovenskej národnej jednoty a nami obydlenej zeme. Chceme slobodne podľa vlastnej vôle určiť svoj budúci život v plnom rozsahu, v to počítajúc aj štátnu ustrojnosť v priateľskom spoložití so všetkými okolitými národmi a tak prispieť k usporiadaniu pomerov v strednej Európe v duchu kresťanskom.

Vytrváme po boku národov, bojujúcich proti marxisticko-židovskej ideológii rozvratu a násilia.

Sme za mierové vyriešenie sporných problémov v duchu mníchovskej dohody.

Protestujeme čo najrozhodnejšie proti tomu, aby hranice Slovenska určované boli bez nás, bez plnoprávných zástupcov slovenského národa. Žiadame medzinárodnú ochranu slovenskej menšiny v cudzine.

Žiadame rýchlu demobilizáciu.

V duchu samourčovacieho práva žiadame okamžité prevzatie výkonnej a vládnej moci na Slovensku Slovákmi. Víťazstvo samourčovacieho práva znamená pre slovenský národ víťazné zakončenie nášho dlhoročného boja.

Nech žije sloboda slovenského národa!

Nech žije slovenská vláda na Slovensku!¹

Slovák, 7. 10. 1938.

Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. II. Bratislava, 1998, s. 179-180.

¹V Žiline vznikol aj ďalší návrh manifestu, ktorého autorom bol poslanec Československej strany socialistickej E. B. Lukáč... „V týchto okolnostiach my politickí zástupcovia slovenského národa považovali sme za svoju povinnosť porokovať si o týchto zásadách, ktorými má byť definitívne upravený verejno-právny pomer Slovenska a slovenského národa v čs. štáte. V tomto štáte vidíme ochranu našej národnej slobody a len na druhej strane existencia tohto štátu vyžaduje, aby slovenský národ mal všetky politické predpoklady, ktoré sú potrebné k slobodnému rozvoju, jeho národnej kultúry a jeho hospodárskemu a sociálnemu zveľadeniu. Slovensko bude mať svoj zákonodarný snem a svoju slovenskú vládu. Vedení týmto presvečením dohodli sme sa na tých základných smerniciach, ktoré spoločnými silami a pevnou vôľou budeme uplatňovať dôsledne a všade, kde sa bude rozhodovať o budúcnosti slovenského národa. V tejto historickej chvíli všetci sa považujeme za verných synov svojho národa, a preto odložili sme všetky stranické rozdiely a nastúpime pod zástavou našej národnej a politickej slobody. Nech žije slobodný slovenský národ, nech žije československý štát.“ Návrh nebol uverejnený a jeho obsah telefonoval hlavný policajný radca Dr. E. Sázkavský zo Žiliny 6. októbra 1938 o 17,45 hod.

SNA, KU, šk. 278, č. 63832/38.

7. október, Praha. Protokol o mimořádné schůzi ministerské rady, konané v pátek dne 7. října 1938 o 10 hod. večer v předsednictvu ministerské rady.

I. Kompetence slovenských ministrů.

Schválena dohoda se slovenskými ministry o tom, že kompetence ve věcech slovenských přechází do doby definitivního ústavně-právního uspořádání na ministry slovenské a výkon kompetence bude se dít v rámci právního řádu a finančního zákona.

Výslovně konstatováno, že kompetence v těchto mezích určená vztahuje se jak na otázky věcné, tak personální.

Rozhodování slovenských ministrů bude se dít podle jejich dohody buď individuálně nebo kolegiálně.

Ve věcech personálních usneseno, že v resortech, kde je celostátní t. zv. konkrétní status, se zřizují podle dnešního faktického personálního stavu slovenské statusy se svou zvláštní systemisací, v rámci které bude mít slovenský ministr volnou personální disposici za současného šetření právních nároků zaměstnanců, čímž ovšem není dotčeno jeho právo na příp.(adné) přesazování a pověřování určitými funkcemi.

U státních podniků bude s výjimkou podniků rázu monopolního a regálního (tabaková režie, mincovna, sůl atd.) vytvořen u každého z nich zvláštní správní sbor slovenský.

Modality postupného předání budou vždy stanoveny dohodou resortního ministra s příslušným ministrem slovenským. Nedošlo-li k dohodě, rozhodne vláda.

Tento celý postup byl vládou schválen a předseda vlády požádal zúčastněné členy vlády, aby při jeho provádění spolupracovali v upřímné vzájemné důvěře a součinnosti.

Celé toto usnesení bude sděleno ihned všem členům vlády.

Dohoda slovenských ministrů o rozdělení agendy jest přílohou tohoto protokolu.¹

Konec schůze o 10 1/4 hod. v noci.

NA, PMR, šk.4143, XIX – 6 – 7. října 1938.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV – 51 – 030905.

¹J. Tiso předsednictví a vnitro, M. Černák školství, F. Ďurčanský spravedlnost, sociální péče a zdravotnictví, P. Teplánský polnohospodářství, veřejné práce, obchod, finance, J. Lichner doprava.